

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 8

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

16. APRÍLA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Hlboké všeobecné presvedčenie vyplývajúce z historických skúseností tisícročí nám hovorí, že jedným z rozhodujúcich faktorov zachovania vyšších spoločenských útvarov a štruktúr vždy bola a je správna formácia mládeže. Zodpovednosť za výchovu a ideovú formáciu mládeže prislúcha predovšetkým rodine a škole. Z nepevných, rozkolísaných a porozbíjaných rodín zákonito vychádza bezprizorná mládež, vystavená najnebezpečnejším vplyvom nikde nechýbajúcej mravnej i občiansko-spoločenskej spodiny. Takúto mládež do určitej miery môže zachrániť a správne usmerniť kvalitná škola. Ale musí to byť škola, ktorá má jasnú ideovú, etickú a občiansku orientáciu, ale predovšetkým, ktorá disponuje pedagogickým personálom nielen teoreticky a pedagogicky náležite vyškoleným, ale hlavne solídne formovaným po stránke etickej, občianskej a spoločenskej. Lebo najúčinnjším výchovným prostriedkom je príklad osobnej životnej formy vychovávateľa. Ale podobne nutnou kvalitou vychovávateľa je aj jeho autorita. Sú ľudia, ktorí už svojím zjavom a odbornými kvalitami si ľahko získajú autoritu. Ale sú to skôr výnimky. Priemernému aj veľmi schopnému učiteľovi musia rodičia dieťaťa veľkodušne a vedome prepožičať časť svojej autority a spoločnosť musí túto autoritu aj úradne uznávať a podporovať. Toto však v súčasných školách takmer absolútne chýba.

Preto z našich škôl vychádzajú mladí ľudia, aj maturanti, ktorým chýba osvojenie si základných pravidiel svojho národného jazyka, ba ktorých schopnosť čítať a správne pochopiť prečítané ostáva ďaleko pod priemerom škôl iných európskych štátov. Ale čo je oveľa horšie, vychádzajú zo škôl bez akéhokoľvek presvedčenia o základnej stupnici hodnôt, ktoré zaistujú dôstojný život človeka. Ak im škola nedá ani takúto základnú kultúrnu pripravenosť, ako od nej možno očakávať opravdivú formáciu, teda výchovu k občianskym, spoločenským, etickým a mravným kvalitám? Veľké svetové mocenské útvary, z ktorých vyšli zásady „moderného“ školstva, ktoré charakterizuje absolútna nedotknuteľnosť žiaka zo strany učiteľa, už masovo žnú výsledky, kam takéto zásady vedú. Nikdy v dejinách kultúrnych národov sa nezaregis-

Európska mládež a jej vzťah k národu a štátu

MILAN S. ĎURICA

trovali toľké a také zločiny mladistvých, nevynímajúc ani masové vraždy na samom teréne škôl, ako nám to teraz spravodajstvo prináša takmer s týždennou frekvenciou. Pritom je zistené, že značná časť podobných výčinov sa nikdy nedostane na verej-

ko, Slovensko, Taliansko a Veľká Británia. Všetko financovala Európska komisia. Nuž pozrime sa aspoň na niektoré výsledky.

Celých 60% týchto mladých ľudí udalo, že ich vôbec nezaujímajú politické otázky.

Živý záujem o politické dianie prejavilo iba 5,9%. Čiastočný záujem vykazujú v Nemecku - takmer 50%, v Taliansku 43%, v Estónsku 29%, v Slovensku 28% a vo Veľkej Británii 25%. Ak si uvedomíme, že Veľká Británia je hrozná zmiešanina príslušníkov nespočetných národov a etnických skupín, tak spomedzi normálnych, prevažne národných štátov slovenská mládež zaujíma v tomto ohľade posledné miesto. Najvyšší vyslovený nezaujem o politické dianie prejavuje mládež Veľkej Británie (82%) a Francúzska (74%).

Čo do praktických prejavov záujmu o politické problémy, zistenia sú priam šokujúce: celých 90% európskej mládeže nikdy nekontaktovalo žiadneho politika, nepodporilo žiadnu skupinu, nepoužilo žiaden odznak politického hnutia a nikdy nerozdávalo predvolebné letáky.

Iba 18% z nich sa zúčastnilo aspoň na jednej politickej manifestácii a iba 7% podporilo jednu predvolebnú kampaň. Členstvo v niektorej politickej strane udalo len 5,8% a ešte menej 2,5% priznalo členstvo v mládežníckej organizácii.

V našich novších dejinách bola to vždy práve politicky zainteresovaná a na verejné vystúpenia odvážna mládež, ktorá pod vedením charizmatických učiteľov dokázala v kritických momentoch vnútornej a aj medzinárodnej politickej situácie neraz veľmi účinne ovplyvniť rozhodujúce udalosti, ktoré udávali smer ďalšiemu vývoju osudov národa a štátu.

Prečo dnes slovenská mládež prejavuje svoju celkom opačnú orientáciu? Odpoveď treba hľadať v zlyhaní rodín, škôl a vrcholných štátnych inštitúcií. Jedine odtiaľ môže prísť postupné zlepšenie tejto neblahej a perspektívne pre národ hrozivej situácie.

Kresba: Mikuláš Klimčák, Pantokrator

Od detstva som si kládol otázky o poriadku sveta, či o fungovaní spoločenského poriadku. Jednoducho ma zaujímalo, akými zákonitosťami sa riadi beh udalostí, život sám. Darmo som však čítal celé bloky kníh, odpovedí som v nich nachádzal iba málo. Väčšinou ma uspokojovali iba dočasne. Akákoľvek vedná disciplína mi pripomínala skôr zbierku prírodnín, herbár plný autentických, no už neživých rastlín, kolekciu motýľov, ktoré už boli iba neobývanými telesnými schránkami. Prírodovedné múzeá mi pripadali ako šatníky po mŕtvych.

Tak je to i s mnohými dejepisnými knihami, i so zaznamenanými dejinami v nich.

Malá úvaha

TEODOR KRIŽKA

Sú plné kráľov, plné vojen, plné zrážok všakovakých koncepcií, prevratov, rabovania, utrpenia nevinných, no predovšetkým plné ľudského egoizmu. Za každou udalosťou sa skrývajú záujmy ctibažných jednotlivcov či skupín, schopných či už svojou charizmou, či postupne nadobudnutou mocou donucovať iných, aby umierali za ich "vízie" na bojiskách času.

Ľudský egoizmus postupom času zvráti i tie najušľachtilejšie pohnútky. Ani jedna idea netrvá vo svojej pôvodnej, ušľachtilej podobe naveky. Nijaká spoločnosť nie je schopná navždy napredovať. No ani nijaká spoločnosť sa nevzdáva dobrovoľne výhod, ktoré vyplývajú z jej dominantného postavenia. Šikana nie je iba súčasťou školských lavíc či vojenských kasární. Výpalníctvo mocných neexistuje iba v rovine miestnych mafii. Žiaľ, výpalnícky sa správa každá krajina, ktorá má v rukách nástroje účinnejšej moci ako moc protivníka.

Už to tak vyzerá, že spravodlivosť je doménou utláčaných. To, že Spasiteľ prišiel medzi jednoduchých rybárov, nie do prostredia zhromaždenia mocných či učení, k slabým, no tvárnym ľuďom, nie ku kráľovi Herodesovi, či veľkňazovi Kaifášovi, tobôž k Pontskému Pilátovi, i že tak veľmi poukazuje na deti a ich čistotu a nevinnosť, je iba jedno z mnohých potvrdení, že skutočné božie kráľovstvo nie je z tohto sveta. Ale čo značí, že nie je z tohto sveta? Vari nič viac a nič menej ako to, že egoizmom a individualizmom poznačená ľudská logika nie je schopná obsiahnuť univerzálnu Božiu múdrosť. Ale i to, že cez lásku, cez prijatie údelu, cez prijatie vlastného kríža náš pozemský život transcenduje do života večného.

Spása, či raj začína tam, kde sa človek oslobodí od vlastného egoizmu, čo značí vstúpiť do rovnováhy medzi osobnou túžbou a poriadkom, ktorý nás presahuje.

Ako ľahko sa o tom hovorí. Ale ako limitovane to vieme uskutočňovať. To preto ešte dlho zstanú smutné strany napísaných i doposiaľ nenapísaných dejepisných kníh.

www.kultura-fb.sk

Keď kedysi v druhej polovici deväťdesiatych rokov začali SME - (zrejme) na čísi pokyn - rozdeľovať slovenskú spoločnosť na slušných ľudí a „babky demokratky“, jedni sa blaho-voľne usmievajú, pretože sa cítili byť v tom „správnom“ tábore, no ešte viac bolo tých, ktorým sa takéto delenie zdalo správne preto, lebo „učel svätí prostriedky“. Vo svojom antimečiarovskom fanatizme sa síce správali doslova chrapúnky, no delenie na „slušných“ a tých ostatných považovali za veľmi účinný nástroj svojej propagandy. Sotva si vtedy uvedomovali, ako rýchlo plynie čas a aké je nebezpečné „vystaviť“ do ofsajdu starších ľudí.

Keďže samotné škatulkovanie na slušných a „babky demokratky“ nestačilo na zvrátenie mocenských pomerov v štáte, objednali si režiséri „zmeny“ prieskumy verejnej mienky, ktoré mali (najmä váhavcom) dokázať, že „dedkovia a babky demokratky“ sú poväčšine ľudia bez vzdelania, či iba so základným, resp. nižším vzdelaním. Vedomí si gobelsovskú poučku, že stokrát opakovaná lož sa stáva pravdou, „prieskumy“ si objednali u viacerých agentúr, ktoré ich vykonávali sústavne a v čoraz kratších intervaloch. Prispeli aj „renomovaní-reformovaní-politológovia“ typu súdruha chartistu Kusého.

Bola to zjavne nepravda. Nik až do dnes nemal na kandidátke do NR SR toľko vysokoškolsky vzdelaných ľudí ako práve HZDS. Mnohí z nich mali dokonca vysoké akademické hodnosti. Táto skutočnosť sa odrážala aj v základni sympatizantov strany. Napriek tomu „dvihači moci=vymývači mozgov“ dosiahli svoj cieľ. Média dokázali vštepiť do ľudí nielen strach z „mečiarizmu“, ale aj hanbu za svoj pôvod. Ľudia sa prosto začali hanbiť za to, že sú Slováci, za svoj štát, za svoju lásku k nemu, za všetko, čo mohli byť spájané s prívlastkom slovenské.

Niet sa čo diviť, veď si len pripomeňme situáciu, aká sa najmä v r. 1997-1998 vytvárala a vytvorila. Protagonisti „zmeny“ šírili posmech a nenávisť voči všetkým, ktorí sa nechceli zaradiť pod prapór SDK. Nielen členovia HZDS, aj Matica slovenská im prekážala. Nebolo treba žiadne dôkazy o tom, že nefandíte Mečiarovi, obrazne povedané, stačilo, ak ste nemali „vyretušované vrásky a zafarbené vlasy“ a už z vás urobili „babku demokratku“ či „dedka demokrata“. Bez ohľadu na tradičnú úctu k starším, posmech bol tou najmiernejšou formou od-

súdenia a šikany, ktoré sa vám ušli. Stalo sa priam módnym trendom pohŕdať staršími. A tak to zostalo podnes.

Predsa sa však v istom ohľade situácia zmenila. Medzi starších plynutím času pribudli mnohí z vtedajších „bicyklistov“ a ich ochotných prívržencov, niekdajších „posmievačikov“ a nestačia sa čudovať, s akou neúctou sa k nim správa dnešná mládež, vrátane ich vlastných detí. Nuž, iba tak, ako ste ju sami v inkriminovanom období vychovávali a vychovali, žiadalo by sa škodoradostne poznamenať.

Teda ako ďalej

Lenže, škodoradost' nie je namieste. Treba rázne zastaviť toto reťazenie neúcty k starším. Zodpovedný človek, či chce alebo nie, musí myslieť na budúcnosť - rodiny a niekto azda aj národa. Aká bude, ak si mladí ľudia, vrátane školopovinných detí, nevážia svojich starých rodičov, ba často ani rodičov? Mnohí rodičia so slzami v očiach potvrdia, že ich ratolesť, v plnej miere odkázaná na ich peniaze, „mä čas“ iba natiahnuť ruku a povedať iba „daj“, no vôľu vypočuť si, čo mu chce rodič povedať a zamyslieť sa, tú by ste od nej márne čakali.

Čo robiť, ako začať veci napravnú? Ako vzbudiť u mládeže úctu k seniorom, keď aj medzi mladými vzdelancami sa k nim (dokonca aj k svojim učným kolegom) udomácnili, ako sa zdá, iba neúcta, arogancia a chrapúnstvo?! Chvascú sa, že píš (vraj) vedecké publikácie, zastávajú významné posty v rôznych vedeckých inštitúciách a ústavoch, cestujú po svete a vystupujú sa svojimi vedomosťami aj „vedomosťá-

mi“, len škoda, že zo svojho súkromného „Slovníka súčasného slovenského jazyka“ ľahkomyselne vyhodili také heslá ako napr. ľudskosť, láska(vosť), úcta (k starším), noblesa, pokoj, skromnosť, pokora - a ešte mnohé ďalšie - ako neúctou starinu, nehodiacu sa do dnešnej, zlatým teľaťom ovládanej doby.

K týmto riadkom ma podnietil „žlčopis“ Jána Bosáka, zrejme zamestnanca (ktovie či aj pracovníka) JÚLŠ, ktorý bol uverejnený na 11. str. v LT 11-12/2008. Vraj diskusia, taký názov má daná rubrika v LT. Lenže tieto riadky nemajú s diskusiou nič spoločné. Toľko neúcty k starším, nehovoriac ani o tom, že ide o ľudí, ktorí požívajú v národe mimoriadnu úctu nielen za svoje dielo, ale aj za svoje životné postoje - to je jednoducho ničím neospravedliteľná hanba! Takto nediskutujú inteligenti. Žiaden argument, iba hanebné obvinenia - ste starý, sú starí. Akoby si autor neuvedomoval, že aj on zostarne - a zrejme, pri dnešnom štýle života, ešte rýchlejšie, ako sme starli my. No i tak som si nie vôbec istý, či pri takom prístupe k životu a jeho hodnotám, aký nám prezentuje, mu dá generácia, ktorá prídje po ňom, vôbec šancu pochopiť čaro (aj útrapy) staroby.

Takže, čo s tým? Ako sa postaviť k súčasnému trendu neúcty a pohŕdania starobou? Ako ho zastaviť a zvrátiť? Robí v tomto smere potrebné vlada, škola, rodina? Alebo sme rezignovali na budúcnosť národa a rútime sa už iba samospádom do ničoty? Lebo bez úcty k starším sa veľmi rýchlo vytratí aj úcta k seberovným, no najmä, bez úcty niet morálky a bez morálky niet života. Je to jasné, vedeli to už neandertáci.

Teda, ako ďalej?!

JOZEF HLUŠEK

Kresba: Andrej Mišanec

Poslanec Csáky radí

Pozerala som televíznu reláciu De Facto, v ktorej diskutovali páni Mečiar a Csáky (prezývaný Slizký). Aj táto relácia potvrdila, čo sa verejne hovorí: So súčasnými opozičnými politikmi sa nedá diskutovať. Podľa opozičných politikov všetko, čo urobila Dzurindova gaunervláda, bolo múdre a dobré a čo robí Ficova vláda je všetko hlúpe a zlé. Objektívnym barometrom toho, ako to vlastne je, sú prieskumy preferencií a tie sú jednoznačne v prospech Ficovej koalície. Určitým ukazovateľom sú aj nálady, rozčarovania a rôzne vnútrostranícke zmätky v radoch politických strán.

Vo vnútrostraníckych zmätkoch a rozčarovaniach celkom jednoznačne vedú opozičné strany. Napriek tomu sa pán Csáky ako zvyčajne tváril a vystupoval ako všestranne informovaný politik. Mňa zaujalo jeho vyjadrenie v súvislosti s maďarským biskupom. Podľa Csákyho nestačí, keď biskup vie slúžiť omšu, kázať, sponovať, sobášať či pochovávať po maďarsky, ale musí byť Maďar, najlepšie pomaďarčený Slováč, s maďarským srdcom.

A ja som si vždy myslela, že biskup by mal mať predovšetkým kresťanské srdce.

Pán Csáky si myslí, že maďarský biskup musí pomaďarčovať svoje okolie, čo by mala byť vlastne jeho hlavná činnosť. Ako nasledoviahodný príklad pre Slovákov uviedol prípad kardinála a primasa Uhorska - Jána Černocho (Csernoch János). Podľa Csákyho na návrh uhorsko - maďarských inštitúcií bol v roku 1913 vymenovaný J. Černoch, Slováč zo Skalice, za arcibiskupa v Ostrihome. Pozrime sa teda bližšie, ako to ozaj bolo s najvyšším cirkevným hodnostárom Uhorska v rokoch 1913 - 1927 - ostrihomským arcibiskupom, primasom Uhorska, kardinálom Černochom.

Ján Černoch (1852 - 1927) pochádzal zo Skalice. Jeho rodičia boli Slováci a jeho materinská reč bola slovenská. Černoch žil v dobe vrcholiaceho zlatého veku maďarizácie, kedy za 30 rokov (1880 - 1910) podľa maďarských štatistikov a historikov bolo pomaďarčených 700 000 Židov, 600 000 Nemcov, 400 000 Slovákov, 100 000 Rumunov, 100 000 Juhoslovanov a 100 000 osôb iného pôvodu. Teda za púhych 30 rokov maďarské školy, cirkvi a úrady prerobili 2 milióny Nemaďarov na „rýdzich“ Maďarov.

Jedným z pomaďarčených Slovákov bol aj Ján Černoch, neskorší ostrihomský arcibiskup, primas Uhorska. Kardinál Černoch svoje slovenské národné povedomie stratil cestou do arcibiskupského paláca. Stal sa Maďarom a tvrdým maďarizátorom, vďaka čomu mohol v extrémne šovinistickom Uhorsku dosiahnuť najvyššie postavenie v cirkvi. Ako kardinál a primas Uhorska prejavoval J. Černoch maďarskú nacionalistickú horlivosť pomaďarčenia, ktorý nedotknuteľnosť a nemeniteľnosť územia svätostefanskej koruny považoval priam za článok viery. V čase jeho pôsobenia vo funkcii primasa dominoval expanzívny maďarský duch. V školách sa vyučovalo len po maďarsky, v internáte chovanci smeli komunikovať len po maďarsky, slovenské knižnice boli zatvorené a každý prejav slovenského citenia bol hodnotený ako nejaká heréza, ktorá sa trestala vylúčením zo

štúdií. A to aj napriek tomu, že ostrihomská bazilika, arcibiskupský hrad, kostoly, historické budovy, krypta pod bazilikou, dokazovali silný slovenský živel ešte v nedávnej minulosti.

Primas Černoch 5. júla 1915 vydal obežník, v ktorom oznámil, že zvony, kadidlá, svietniky a ďalšie predmety, ktoré sú majetkom cirkvi a nemajú pamiatkový význam, majú byť odovzdané pre potreby armády. Po vojenskej, diplomatickej a politickej porážke Uhorska v 1. svetovej vojne, Slovenská národná rada v mene slovenského národa 30. októbra 1918 prijala deklaráciu, že tisícročné spolužitie s Maďarmi končí a slovenský národ na základe samourčovacieho práva národov vstupuje do spoločného štátneho útvaru s českým národom. Kardinál primas J. Černoch celou váhou svojej cirkevnej autority sa postavil proti deklarácii Slovenskej národnej rady. Všetkým kňazom arcibiskupstva rozposlal obežník, v ktorom ich vyzýval, aby povzbudzovali slovenský ľud vo vernosti svätostefanskej korune. A keďže v tom čase bolo slovo arcibiskupa pre kňaza zákonom, obežník arcibiskupa Černocho mnohých kňazov zmietol a zneistil, a mal nepriaznivý vplyv na činnosť celého kňazstva. Z bezradnosti bolo slovenské kňazstvo vyburcované až smelým vystúpením Andreja Hlinku a jemu podobných, ktorí mali odvahu vystúpiť proti arcibiskupovi.

Ján Černoch aj neskôr aktívne podporoval politiku maďarských vlád. Keď 31. októbra 1918 arciknieža Jozef poveril grófa M. Károlyiho vytvorením vlády, ktorá 1. novembra 1918 zložila prísluhy už nie kráľovi, ale Maďarsku a jeho ľudu, medzi prvými prišiel Károlyiho pozdraviť a vyjadriť mu podporu cirkvi kardinál J. Černoch spolu s biskupmi, bankármi a grófmi. V dostupnej literatúre však nie je ani jediná zmienka o tom, že by sa kardinál Černoch postavil za záujmy takmer pol miliónovej slovenskej menšiny, ktorá ostala v potrianonskom Maďarsku a ktorú Horthyho režim zbavoval posledných omrvíniek menšinových práv.

Pán Csáky sa vyjadril v relácii „O 5 minút 12“, že kardinál Černoch hovoril vraj zlou maďarčinou. Zaujímalo by ma, odkiaľ to berie. Zo životopisu Černocho však vieme, že dlhé roky pôsobil ako profesor teológie v Ostrihome, a preto predpokladám, že maďarčinu si asi osvojil dokonale. Neviem, prečo pán Csáky hovorí o Černochovi ako o Slováčkovi. Rozhodujúce je, akú národnosť si uviedol sám J. Černoch v dospelom veku. Kardinál Černoch podľa životopisných údajov bol slovenský renegát (taký istý ako Ludovít Košťál či Alexander Petrovič - Petöfi a mnohí ďalší), ktorý sa hlásil za Maďara. Vo funkcii arcibiskupa neurobil pre Slovákov nič dobré. Za arcibiskupa ho navrhli maďarské inštitúcie a on za to maďarskej vlasti verne slúžil pomaďarčovaním Nemaďarov, najmä Slovákov.

Uvádzať príklad J. Černocho ako prejav národnostnej tolerancie uhorsko - maďarských úradov je smiešne a zavádzajúce. „Múdri nevrčia nič, čo nemôže dokázať!“ A vy, pán Csáky alias Slizký, môžete tie svoje hlúposti vydávané za fakty hovoriť svojim. A mali by ste viac študovať a menej tárať.

EDITA TARABČKOVÁ

Národná rada Slovenskej republiky s úctou si pripomína významné 20. výročie sviečkovej manifestácie, ktorá sa uskutočnila 25. marca 1988 v Bratislave.

Sme si vedomí, že protest stoviek občanov, ktorí žiadali náboženskú slobodu a dodržiavanie ľudských práv, bol zlomovým momentom pre modernú históriu Slovenska. Bezbranní ľudia, veriaci i neveriaci, sa po rokoch útlaku a mlčania rozhodli zapáliť sviečky nadeje. Svetlo, ktoré priniesli, bolo spočiatku skromné a slabé. Napriek snahám totalitného režimu sa ho však nepodarilo uhasiť. Naopak, aj tieto stovky plamienkov pomohli o niekoľko mesiacov priešiť celému Slovensku slobodu a demokraciu.

Nemôžeme zabudnúť, že túto dôležitú historickú udalosť predchádzali roky prenasledovania a perzekúcií predstaviteľov cirkvi, reholí, veriacich i veľkého množstva ľudí bez náboženského vyznania.

Dnes je vhodný čas spomenúť si na stovky obetí väzných a utýraných kňazov a rehoľníkov. Nemožno si dnes pripomenúť mnohé ľudské osudy a príbehy, ktoré dali základ aj našej novodobej histórii a mali by byť zdrojom skutočnej a úprimnej národnej hrdosti a sebadôvery. Ceníme si, že mnohé osobnosti nám každodenne pripomínajú, že aj tichý vzor proti akejkoľvek totalite má zmysel. Život, utrpenie vo väzení a strastiplná

cesta, ktorú niektorí v minulosti prešli, sú pre nás dôkazom zmyslu ľudskej obety. Sme presvedčení, že zápas o slobodnú a demokratickú Slovensko sme vyhrali. Zaradili sme sa medzi krajiny, ktoré v plnej miere uznávajú dodržiavanie ľudských práv a slobodu vierovyznania. Máme však na pamäti aj záväzok, ktorý sme na seba prevzali aj v onen pochmúrny marcový deň roku 1988. Je našou povinnosťou chrániť ľudské práva a slobodu.

Spoločné vyhlásenie

Národnej rady Slovenskej republiky k 20. výročiu Sviečkovej manifestácie

Zdá sa dosť pravdepodobné, že v USA preda len - po prvý raz v histórii - zvíťazí v prezidentských voľbách Afroameričan Barack Obama. V súťaži s Clintonovou má náskok, ktorý by mu mohol stačiť k nominácii demokratov a v následnom priamom súboji o kreslo prezidenta by mal poraziť aj republikána Johna McCaina. Ak sa tak stane, je takmer isté, že sa následne zvýši aj počet demokratov v Senáte i v snemovni reprezentantov. To by Obamovi umožnilo cítiť sa v prezidentskom kresle dosť silný na to, aby mohol naplniť svoje volebné heslo, ktoré sa stalo tým najsilnejším povzbudzujúcim prostriedkom pre jeho voličov. „Áno, my to môžeme“ (zmeniť), povedal Obama Američanom a oni, v každodennom živote zápasiac s čoraz markantnejšími symptómami hospodárskej krízy, mu uverili. Zmena sa pre 80% Američanov, vrátane živnostníkov aj podnikateľov - tých chudobnejších - stala nádejou na šťastnejšie budúce dni a roky.

Samozrejme, my na Slovensku už vieme, že „zmena“ je viacvýznamové slovo. Predovšetkým, nemusí byť myslené vždy pozitívne. No ľudia sú už takí (i to už vieme), ak ich kvária ťažkosťami, radi uveria, že proklamovaná zmena im môže priniesť iba lepšiu, nie horšiu budúcnosť. Zdá sa, že v prípade USA skutočne horšie ako v súčasnosti už ani byť nemôže.

Bushova administratíva si pri svojom nástupe k moci v januári 2001 myslela, že hospodárske problémy krajiny vyrieši globalizácia. Nestalo sa tak, po krátkom období hospodárskeho rastu nastala stagnácia, vnútorné i vonkajšie zadĺženie krajiny sa šplhalo do enormných výšok, stúpala nezamestnanosť, rast HDP bol zabezpečovaný zvyšovaním vládnych výdavkov a nekrytej (na dlh) spotreby domácností. Napriek výraznému zníženiu daní monopoly boli nenásytné. Ekonomike nepomohlo ani zvýšenie ciel, ani ďalšie ochranné opatrenia domácich producentov. „Neokons“ dospeli k presvedčeniu, že riešenie domácich ťažkostí spočíva v použití „osvedčenej“ metódy a tak, napriek nesúhlasu väčšiny dovtedy verných spojencov, začali v r. 2003 vojnu v Iraku. Ona mala priniesť pozitívne impulzy do ekonomiky a naštartovať jej rozvoj. Opäť sa ukázalo že to bol omyl. Dnes, po piatich rokoch vojny, si väčšina voličov myslí, že vojna v Iraku je pre USA zbytočné bremeno a že bolo chybou ju začať

a ešte väčšou je pokračovať v nej. Prostí Američania vidia, že ich aktuálna životná úroveň stále klesá a majú veľké obavy, že bude klesať ďalej a ešte prudšie. Odmietajú čoraz vehementnejšie argumentáciu Busha o poslaní USA vo svete a vo veľkej miere ho obviňujú z toho, že spôsobil ich súčasné ťažkosťi. Je už asi v povahe tohto národa, že nevie (alebo nechce) presnejšie špecifikovať, aké zmeny - okrem odmietania vojnovnej účasti v Iraku - si v domácej i zahraničnej politike želá.

Obama mentalite Američanov veľmi vyhovuje. Vyjadruje ich pocity, keď vyhlasuje, tvrdí, ubezpečuje, že by rád hovoril o všetkom a so všetký-

JOZEF HLUŠEK

Barack Obama a náš sen

mi. Na medzinárodnej úrovni aj s domnelými nepriateľmi aj s deklarovanými spojencami. Doma s osobami a skupinami všetkých politických odtieňov a smerovaní. Tým si získava veľa prívržencov, pretože Američania túžia vo svojej podstate byť priateľmi so všetkými a on, na rozdiel od Busha, nedefinoval nikoho, s kým by si a priori nesadol za rokovací stôl.

Obama vo svojich vystúpeniach často zdôrazňuje publiku: „Áno, my môžeme!“ Tento jeho slogan dáva krídla fantázii všetkých, ktorí sa cítia byť v americkej spoločnosti ostrakovaní, zaznávaní, diskriminovaní, pretože v ňom vidia možnú pozitívnu zmenu vo svojom postavení. Veria, že prezident Obama zariadi, aby aj oni „mohli“, aby sa vymanili spomedzi večných outsiderov a začlenili medzi „vítazov“.

Čo môže Obama (narodil sa 4. augusta 1961 v Honolulu na Havajských ostrovoch) týmto ľudom, ale aj ostatným Američanom a svetu skutočne priniesť? Hovorí o sebe, že je svojím založením liberálny demokrat. Istý čas pracoval v sociálnej sfére a staral sa v Chicagu o zlepšenie životných podmienok chudobných. V novembri 2004 zvíťazil vo voľbách do Senátu nad republikánskym kandidátom Alanom Keysom, keď získal 70% podpory

ru voličov a stal sa senátorom za Illinois, (ako piaty Afroameričan v histórii USA). V súčasnosti je jediným Afroameričanom v Senáte USA. Je jednoznačne proti vojne v Iraku a opakovane tvrdí, že by chcel do Bieleho domu priniesť iný štýl práce. Hovorí o ňom, že sa presadzuje najmä opatrným formulovaním svojich postojov, no vie vraj použiť, ak treba, aj silu. Hoci prezident USA má rozsiahle ústavné právomoci, otázkou zostáva, aké skutočné zmeny bude schopný presadiť do politiky USA. Nemožno totiž zabúdať na to, že každý prezident, nezávisle od svojej vôle, je väzňom svojho úradu. A je tu aj osud J. Kennedyho. Práve

priateľstvo Iránu a na slová nového prezidenta čakajú aj v Pakistane, Izraeli i Palestínčanmi. Okrem toho, Bush vonkoncom nemieni uľahčiť svojmu nástupcovi východiskovú pozíciu. Naopak, veľmi tvrdo pracuje na tom, aby mu čo najpevnejšie zviazal ruky (napr. posledné rozhodnutia vo veci základní v Česku a Poľsku). Teda nielen na Strednom Východe, no najmä tam chce zanechať po sebe mnohé nášľapné mičky.

V súvislosti s tým si treba uviesť, že USA vďaka Bushovej politike musia v súčasnosti čeliť skrytým, no čoraz výraznejším geopolitickým tendenciám zameraným proti ich domi-

uchádzať o Ukrajinu a Gruzínsko, Západnú Európu, najmä Nemecko a Francúzsko, ale aj Rusko a Čína by určite prejavili záujem o priateľskejšie vzťahy s USA a možno aj ochotu pomôcť riešiť ich veľmi výrazné ekonomické problémy, ktoré sú v krátkodobej perspektíve 2-3 rokov neodvratné a budú sa ešte stupňovať.

Obama v kampani dokázal, že vie mobilizovať Američanov. „Áno, my môžeme“, povedal im a oni mu uverili. Tie slová už nemôže vziať späť. Na druhej strane sa môže spoľahnúť na podporu najpočetnejších vrstiev národa, čo mu môže dodať silu k takým zmenám v domácej i medzinárodnej aréne, ktoré by USA vrátili prestíž, akú mali vo svojom najslávnejšom období, počas rokov II. svetovej vojny.

Pred niekoľkými dňami si Američania a svet pripomenuli 40. výročie zavraždenia mierového aktivistu, nositeľa Nobelovej ceny, Martina Luthera Kinga, ktorý svojho času povedal: „Mám taký sen“. A sníval v ňom o USA bez rasovej diskriminácie, o rovnosti všetkých Američanov, bez ohľadu na farbu ich pleti. Nie o USA ako jedinej supermoci, ktorá si môže všetko dovoliť. Takýto sen sníval a azda ešte sníva G.Bush Jr.

Martina L. Kinga kvôli jeho snu zavraždili, no jeho poslanstvo zapustilo v americkej spoločnosti pevné korene. Svedčí o tom príbeh Baracka Obamu, ktorého podporujú farební aj bieli Američania. Neprekáža im farba jeho pleti, pretože aj on má svoj sen zašifrovaný v slovách „áno, my môžeme“ - zmeniť náš život, naše vzťahy, naše politiky. Aj pohľad sveta na Ameriku.

Zdá sa, že Barack Obama to myslí so zmenami amerických politik úprimne, nuž držíme mu palce, aby sa stal prezidentom USA a mohol svoj sen uskutočniť. Azda tak splní aj náš sen - o tom, že máme opäť radi Ameriku.

VÁŠ NÁZOR

Za slovenskú korunu a nielen za ňu

Zachovanie slovenskej koruny nemusí byť len otázkou našej národnej a ekonomickej výhody. Dôležité je aj to, že naša národná a štátna mena je plná symbolov, ktoré nás jednoznačne referujú ako tých, ktorí patria Bohu. Ekonomickú moc národa značne, ak nie kriticky, nalomila predošlá vláda korupčným výpredajom (hlboko pod trhovou cenou) strategických pilierov hospodárstva do cudzích rúk. Tu by mohla byť položená malomyselná otázka: „Načo sa potom priesť v otázke národnej a štátnej meny?“ Treba si predovšetkým uvedomiť, že dnes už ide skôr o boj vplyvu v duchovnej oblasti. Euro ako také je plné symbolov slobodomurárstva a tieto majú nahradiť naše symboly zviazané s dobre zakoreneným kresťanstvom na Slovensku. Ide teda o veľký boj, zlomiť našu kresťanskú tradíciu, nastaviť pseudodohody bezbožného materializmu, podobne, ako sa o to usilovali bolševici viac než štyridsať rokov. Niektoré štáty EÚ tento boj prehrali a vlastne bojujú už len o svoje ústavy, ale ako sa zdá, ani tam to nemajú ľahké. Pravá, vskutku nepredstieraná kresťanská viera je silno narušená. Dnes sa robí podobný pokus cez Lisabonskú zmluvu.

Sily, ktoré sa zreteľne aktivizujú cez médiá v cudzej správe, sa grupujú okolo nátlakových skupín. Keďže nepoznáme skutočných vlastníkov médií, sotva môžeme poznať tých, ktorí organizujú tieto koristnícke akcie. Hazardným diletantizmom pri administrácii štátu našli naše obchodné reťazce do rúk nátlakových skupín, a tu niekde treba hľadať aj začiatok našej celkovej politicko-ekonomickej nezrelosti.

Spolu s automatizáciou obchodu prišiel k nám aj EAN čiarový kód, ktorého prihlasovací symbol sú tri šestky (dlhšie dvojité čiaru po okrajoch a v strede). Túto normu neodhlasoval žiaden parlament, prišla ako nevitáný hosť (votrelec). Nátlakové skupiny rozhodli, že všetok tovar, ktorý vyrobíme, musíme označiť symbolom zotročenia a teda to nebola žiadna náhoda, ale veľmi cielená akcia demonštrujúca fakt, že obchod diktuje výrobu a teda nátlakové skupiny dikтую národom.

Ale vráťme sa ku Slovenskej koruně. Kto chce, aby sme ju zrušili a nahradili „krajšou“ menou? Táto otázka je háklivá, pretože Slovensko je len jedným ohníkom v celej reťazi podobných aktivít, a tie by mali zachvátiť celý svet. Kto dáva mandát nátlakovým skupinám robiť to, čo robia?

Tu sa pristavme aj pri ďalšej iniciatíve, ktorá je dnes spojená s blízkou budúcnosťou. Opäť sa argumentuje cez výhody, ale nehovorí sa, za akú cenu. Ide o problém očipovania ľudí podobným spôsobom, ako to urobili bez diskusie so všetkým tovarom v obchodoch! Dnes sa to začína podmieňovaním sociálnej podpory, napríklad zľava cestovného pre žiakov, alebo výdaj stravy v jedlách. Orientácia na deti je pri propagácii očipovania podozrivá a alarmujúca. Rodičia budú podobne, ako to bolo v prípade s mobilnými telefónmi presvedčení, že RFID (rádiofrekvenčná identifikácia) napríklad čip zašitý v odevoch školákov alebo v odznakoch, je to pravé, aby mali prehľad, kde sa ich dieťa práve nachádza (fyzikovanie ako metóda výchovy). Zodpovedná výchova

v kresťanskom duchu je prežitok, hovoria presvedčení technokrati. Nakoniec aj tam sa môžeme dopracovať pri našej malomyselnosti. Budeme monitorovať záškoláctvo, bojovať proti dôsledkom, ale nie proti príčinám. Neprírodné fyzikovanie sa stane výhodou a v konečnom dôsledku normou! Pretože deti nie sú o nič horšie ako ich rodičia, časom odhalia, čo je v odznakoch alebo časti oblečenia a zbavia sa ich, aby boli nepozorované. Urobia to s takou samozrejmosťou, ako dnes hovoria kľamstvá do mobilných telefónov. A sme pri koreni problému, ktorý technokrati túžobne očakávajú, vyvstane problém implementovať očipovanie na telo (ruka alebo čelo). Prihlasovací symbol bude identický, aký ma dnes všetok tovar v obchodoch! Črtá sa odpoveď na otázku, prečo máme brániť Slovensku korunu. Určite to bude viac, než len hmotná výhoda. Bude to naša funkčná štátnosť, ktorá nám spolu s Ústavou SR garantuje pred celým svetom našu priamu väzbu na cyrilometodskú tradíciu a teda na kresťanstvo. Čím dlhšie si podržíme svoju menu a Ústavu SR, tým dlhšie a efektívnejšie môžeme legálnymi nástrojmi odolávať rôznym nátlakovým skupinám, ktorých ciele sú evidentné (naše totálne zotročenie). Zahadzovať do šrotu slovenskú menu a Ústavu SR je nezodpovedné a neospravedliteľné hazardérstvo. Skôr než sa rozhodnete súhlasiť so zavedením eura na Slovensku, prečítajte si 13. odstavec z knihy Svätého písma Zjavenie Jána, aby ste sa rozhodli správne.

MIROSLAV FAKTOR

Kresba: Andrej Mišanek

V minulom roku si pripomenula jedna z najvýznamnejších slovenských organizácií v zahraničí, Slovenská liga v Amerike (SLvA), sté výročie svojho založenia. Toto okrúhle výročie stalo sa príležitosťou nielen na oslavy, ale aj na zhodnotenie cesty, ktorou prešla táto ustanovená v zápase za národnú svojbytnosť a politickú slobodu Slovákov v Uhorsku a v Česko-Slovensku. Jubilejné oslavy storočnice sa konali v Slovenskej republike ako aj v USA.

Minuloročné oslavy Slovenskej ligy v Amerike však nadobudli aj horkú chuť blenu pri pomyslení na to, ako naloží Liga s originálom Pittsburskej dohody, ktorý mala v úschove a ktorej okrúhle 90. výročie si pripomíname v máji tohto roku. Táto mimoriadne citlivá otázka sa však ocitla mimo akejkoľvek pozornosti médiami vyfabrikovaných rôznych politických a kultúrnych celebrit, tešiacich sa predovšetkým na bohaté a veľkolepé bankety v USA.

(Oficiálnu delegáciu Slovenskej republiky viedol v júni 2007 na oslavy do USA podpredseda vlády Dušan Čaplovič, ktorý sa s obľubou prezentuje na verejnosti aj ako historik.) A na pozadí tohto absolútneho nezájmu, hraničiaceho až s vyloženým ignorantstvom, sa Slovenská liga v Amerike (v spolupráci s českými krajskými inštitúciami a zastupiteľskými úradmi Českej republiky v USA) rozhodla neodovzdať tento významný politický dokument slovenskému národu, ale uložiť ho do „večnej správy“ Regionálneho historického strediska senátora Johna Heinza v Pittsburgu. Toto absurdné a svojvoľné rozhodnutie delegátov kongresu Slovenskej ligy v Amerike v rozhodujúcej miere ovplyvnili svojou demagógiou najmä prof. Mark Stolárik (bývalý predseda Kanadskej slovenskej ligy a v súčasnosti profesor na Ottawskej univerzite v Kanade) a Dr. Eduard Tuleya z USA, ktorí nesú hlavnú zodpovednosť a vinu na rozhodnutí kongresu SLvA (marec 2007), že originál Pittsburskej dohody nebude odovzdaný slovenskému národu, ale definitívne zostane zahrabaný v depozite akéhosi regionálneho strediska.

To, že originál Pittsburskej dohody zostal v USA a nedostal sa na Slovensko, veľmi vysoko ocenila honorárna konzulka Českej republiky pre západnú Pensylvániu a východné Ohio Carol Hochmanová ako aj Dave Muhlén, riaditeľ Českého & slovenského múzea a knižnice v Cedar Rapids (štát Iowa). Čestný tajomník SLvA Ján Holý vysvetľoval túto (jemne povedané) krádež slovenského kultúrneho dedičstva tým spôsobom, že dokument vznikol v Pittsburgu a tam vraj má byť aj „profesionálne uchovaný“. Prítom obyvatelia tohto mesta nielenže nemajú ani len tušenie o tom, kde leží Slovenská republika, ale veľká časť z nich by s veľkými problémami hľadala na globuse aj Európu. (Regionálnemu stredisku v Pittsburgu, ak malo skutočný záujem o Pittsburskú dohodu, by pre expozičné ciele postačila aj jej kópia.)

Svoje predchádzajúce stanovisko, týkajúce sa definitívneho uloženia originálu Pittsburskej dohody, zopakoval čestný tajomník SLvA Ján Holý aj v rozhovore s redaktorom denníka Pravdy (máj 2007) s tým, že keď Slováci až tak veľmi tú-

žia po Pittsburskej dohode, nech sa vraj dohodnú s regionálnym strediskom v Pittsburgu. Aby však upokojil Slovákov, tak Holý ešte dodal, že jeden z originálov Pittsburskej dohody by sa vraj mal nachádzať v Prahe, po podpise si ho vzal so sebou T. G. Masaryk. Chcel tým pravdepodobne naznačiť, aby si ho Slováci pýtali od Čechov. Podľa Holého boli vyhotovené tri originály kaligraficky spísanej Pittsburskej dohody. Jeden mala Slovenská liga v Amerike, druhý České národné združenie v Chicagu a tretí si so sebou odniesol T. G. Masaryk. (Ako

sa zdá, Česi už dva originály Pittsburskej dohody definitívne zlikvidovali. Zostalo už len zničiť zo sveta tretí originál, ktorý mala v úschove Slovenská liga v Amerike.)

Pred odovzdaním Pittsburskej dohody „do večnej správy“ regionálneho strediska v Pittsburgu -, pravdepodobne, aby zvýšil jeho celkovú cenu -, vyslovil J. Holý názor (v zásadnom rozpore s tým, čo predtým zväčša tvrdil redaktorovi Pravdy), že sa zachoval už len jeden - jediný originál, a ten je v úschove Slovenskej ligy v Amerike. (- JH: Pittsburská dohoda. In: Slováci v Amerike, 118, august 2007.)

Čisto z teoretického hľadiska by mali byť v súčasnosti v USA dva originály Pittsburskej dohody - jeden v Chicagu a druhý je teraz v Pittsburgu. Niekomu totiž veľmi, ale veľmi záležalo na tom, aby sa originál Pittsburskej dohody nedostal na Slo-

vensko. Bola to svojím spôsobom pomsta čechoslovákov, ktorým, žiaľ, naleteli aj naivní ľudia zo SLvA. O čo čechoslovákom v USA v skutočnosti ide, v dostatočnej miere prezentovali už v máji 1989, keď vo vstupnej hale Dominion Liberty Tower (stojí na mieste budovy, v ktorej bola podpísaná Pittsburská dohoda) v Pittsburgu odhalili pri 70. výročí Pittsburskej dohody pamätnú tabuľu s reliéfom T. G. Masaryka, ktorý Pittsburskú dohodu verejne pohaniť a označiť za bezvýznamný, nezáväzný „zdrap papiera“ a po celý svoj život ju z princípu odmietal akcepto-

vať. Ak niekoho z politikov bývalého Česko-Slovenska možno skutočne spájať s Pittsburskou dohodou, tak je to predovšetkým a v prvom rade Andrej Hlinka.

To, že Pittsburská dohoda nebola majetkom Slovenskej ligy v Amerike (takže aj jej samotné odovzdanie do „večnej správy“ regionálneho strediska v Pittsburgu je z právneho hľadiska veľmi pochybné), vnímali už jej signatári. Súčasní funkcionári SLvA sa môžu o tom presvedčiť, keď nahliadnu do svojho vlastného archívu a prečítajú si zápis z kongresu SLvA a následný zápis z

veľkých otcov zo Slovenskej ligy v Amerike. Táto skutočnosť reálne nastala 1. januára 1993.

O hlbokom historickom bezvedomí a ignorantskom vzťahu k slovenskému kultúrnemu dedičstvu súčasnou slovenskou politickou a kultúrnou „elitou“ svedčí najmä skutočnosť, že táto - namiesto banketov a dekorovaní rôznymi štátnymi radmi a medailami predstaviteľov Slovenskej ligy v Amerike -, nežiadala od nich, aby v prvom rade splnili vôľu signatárov Pittsburskej dohody a odovzdali dokument jeho skutočnému majiteľovi - slovenskému náro-

skutočne veľmi pozoruhodné. Nič lepšie nevystihuje trápnosť celej tejto situácie ako titulná strana mesačníka Slováci v Amerike (október 2007), na ktorej sú vedľa seba uverejnené dve veľké ilustrácie. Na jednej je zobrazený predseda SLvA, ako slávnostne odovzdáva riaditeľovi regionálneho strediska do „večnej správy“ originál Pittsburskej dohody, a na druhom obrázku prezident SR Ivan Gašparovič, za asistencie prvej dámy, obveseľuje hrou na fujare Američanov na festivale „slovenského dedičstva“ v New Jersey, ktorí také čudo jakživ nepočuli a nevideli.

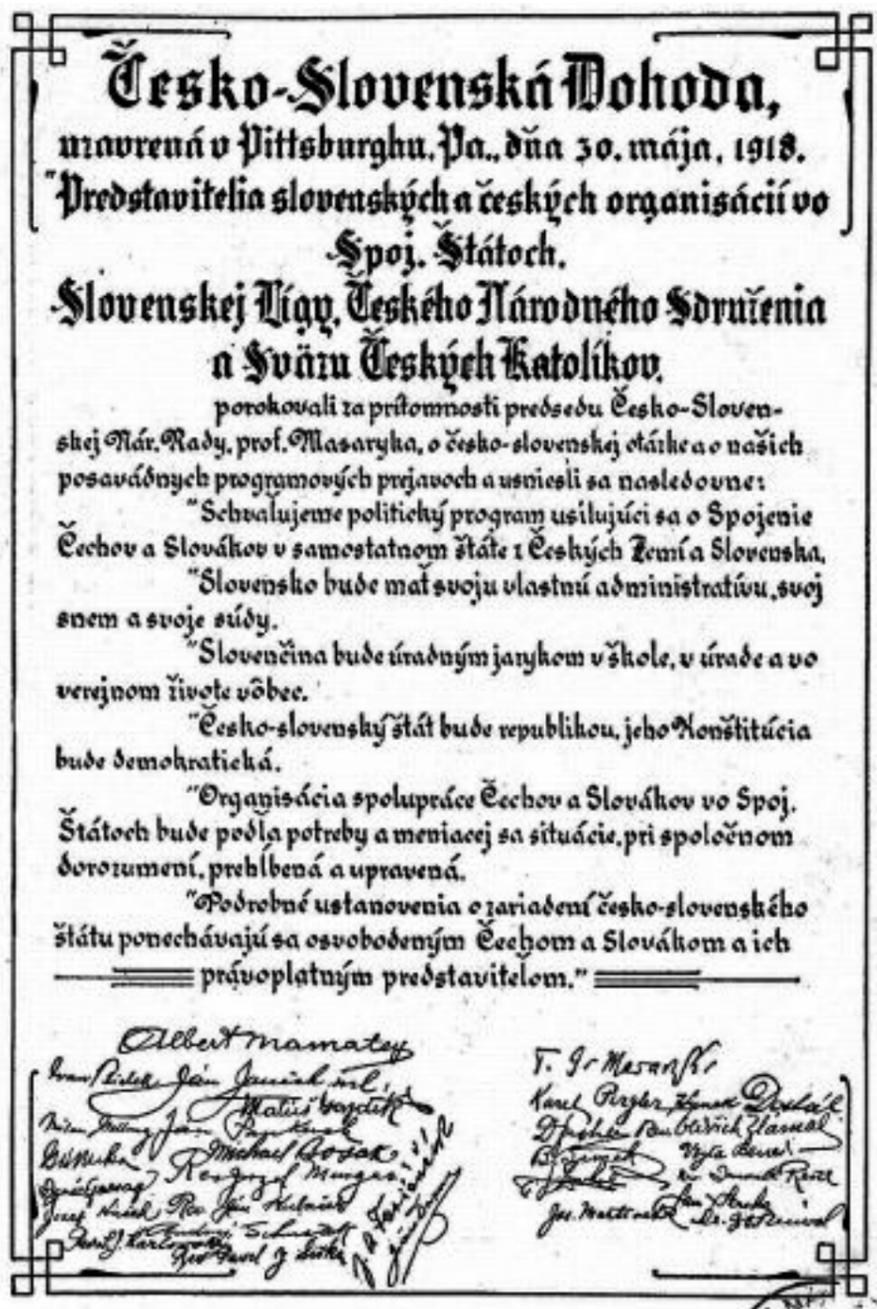
Pri tomto tichom odpratani originálu Pittsburskej dohody sa človek neubrání presvedčeniu, že táto ešte aj dnes kadekoho straší, a naskakuje mu husia koža pri pomyslení, že by sa mohla dostať na Slovensko a nebudaj bola by verejne vystavená v slovenskom parlamente pod bustou Andreja Hlinku, ktorý po roku 1918 celý svoj život zasvätil jej naplneniu. Ideológovia neočechoslovakizmu totiž v súčasnosti intenzívne pracujú na mýte, ktorým chcú cieľavedome indoktrinovať a deštruovať národno-štátne povedomie najmä mladej generácie tým, že otvorene popierajú skutočnosť, že slovenský národ si po dlhých desaťročiach zápasov vydobyl svoju štátnu nezávislosť od Čechov. Mladej generácii sa čechoslováci usilujú vštepiť scestnú ideu, že nie Slováci sa odtrhli od Čechov, ale naopak, Česi sa vraj v roku 1993 odtrhli od Slovákov. Tieto ideologizujúce práce, tváriace sa navonok ako objektívna veda, vychádzajú nielen v Česku, ale aj na Slovensku. Vydáva ich napríklad Academic Electronic Press v Bratislave, ktorý vydáva aj publikácie Historického ústavu SAV. (Pozri napríklad ideologizujúce výplody Jana Rychlíka a spol. - českého profesora pôsobiaceho na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave.) V Edičnom programe Vydavateľstva VEDA 2007/2008 sa najnovšie začínajú objavovať aj „vedecké“ diela, v ktorých už v titule je nahradený „ahistorický“ a „nevedecký“ názov Slovensko maďarónskym názvom „Horné Uhorsko“. Je to vôbec prvýkrát od roku 1918, čo štátna vedecká ustanovenie (platená z peňazí daňových poplatníkov) - akou je zo zákona Slovenská akadémia vied - sa takýmto spôsobom verejne prezentuje v diametrálnom rozpore so slovenskými národnými a štátnymi záujmami.

A toto sú v podstate aj hlavné dôvody, prečo originál Pittsburskej dohody nesmel prísť na Slovensko a musel skončiť tam, kde skončil - v zaprášenom depozite jedného bezvýznamného regionálneho strediska, akých sú v USA tisíce, ktoré vznikajú a zanikajú ako huby po daždi. Čechoslovákom sa podarilo doposiaľ zlikvidovať dva originály Pittsburskej dohody a Slovenská liga v Amerike im vo svojej naivite a bohužiaľ aj hlúposti ponúkla šancu zlikvidovať aj posledný, tretí originál.

To, že Slovenská liga v Amerike hrubým spôsobom ignorovala vôľu signatárov Pittsburskej dohody a zabránila tomu, aby sa originál dohody natrvalo dostal do Slovenskej republiky, zostane najväčšou škvrnou a hanbou na jej doterajšom účinkovaní, čo sa nedá ničím ospravedlniť.

JÁN BOBÁK

Kam zašantročili Pittsburskú dohodu?

mimoriadnej schôdze Ústrednej správy SLvA 2. - 3. marca 1939. V nadväznosti na rozhodnutie kongresu SLvA bolo totiž na schôdzi Ústrednej správy SLvA rozhodnuté, že Slovenská liga v Amerike vytvorí nominačný výbor (predseda Jozef Hušek), ktorý vyšle na Slovensko delegáciu a táto „s patričnou úctou“ odovzdá slovenskému národu Pittsburskú dohodu. Originál dohody mala delegácia Ligy odovzdať slovenskému parlamentu, keď Slovensko bude mať politickú slobodu, ako sa o tom môžu dočítať vo svojom archíve dnešní malí synovia

du. Bohužiaľ, k tejto otázke zostala slepá a hluchá aj Matica slovenská ako aj Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo Slovenska, ktorá (podobne ako aj Národná rada SR) sa zmožila len na vzletnú deklaráciu.

Dňa 9. septembra 2007 slávnostne odovzdal predseda Slovenskej ligy v Amerike Daniel Tanzona Pittsburskú dohodu riaditeľovi regionálneho strediska Andrejovi Masičovi. Asistoval mu pri tom aj veľvyslanec Slovenskej republiky v USA Rastislav Káčer (spolu so zástupcom českej ambasády), čo je

JAKUB DEML
*Cestou
do Betlehema*

Čo sa stalo, už sa viac neodstane,
a predsa Tvojím Narodením, ó, Ježišu-Kráľu,
toľko sa mení, že odstávanie sa zo všetkého vanie
a od svätca aj od hriešnika zaslúžiš si chválu.

Si nevýslovný mocou, múdrosťou a dobrom svojich dlani,
ak sa ti klaniame, je to len splátka vďačných vzlykov
vyhnaných synov Evy, čo chodia po zobrazení,
Ty najštedrejší z almužníkov!

Ďakujeme Ti, že ako Ty sme, z Tvojej vôle že je naša duša zrodená,
že na tejto zemi ako Ty sme boli chvíľu,
že sme len články zapojené do reťaze Tvojho stvorenia,
prúdom milosti Tvojej strhnúť do živého víru.

Vďaka Ti, Ježišu, pokorná vďaka za dar Anjelov,
kniežatá Tvojho trónu, prvých uctievačov Tvojho vtelenia,
čo dbajú, aby sme tiež boli odetí do ich úbel'ov,
duša nech je temnom od nich neoddelená.

Chvála Ti, Pane, za Patriarchov a Prorokov,
veľhory ducha, podnože Tvojich nôh až na sto siah
okované ľadovcami, kde po úbočí hlbokou
stružkou sa rúti prameň Tvojho Slova v tajomstvách.

Dobrorečíme Ti, Pane, za Apoštolov, čo bez rozpakov
prijali Tvoje jarmo, aby pre Tvoju sejbu preorali starý svet
a ukázali peklu jasnou rečou znakov,
čo chcú pre Tvoje meno vytrpieť.

Aj za Vyznavačov, za krv Mučeníkov
ďakujeme vrúcny spevom vzlykov:
vládli živlom a v amfiteátri
zabávali luzu, ako sa na Mučeníkov patrí,
vodotryskami vlastnej krvi a praskotom kostí
bez trpkosti.

Ďakujeme Ti taktiež za tie Neviniatka:
ich cesta po tom svete bola krátka,
ale čo na nich spáchal kat,
nahradil si im tisíckrát.

Chvála Ti, Ježišu, za sväté Panny;
niet na nich hany,
bez vrtochov a zrád, z ktorých každá by bolela,
v lampách majú všetky dostatok oleja,
a keď prichádza Ženich, nemusia zahanbene stáť,
len z lásky majú tieseň,
veselo idú na svadbu a spievajú tam pieseň,
čo nikto iný nemôže zaspievať.

Ó, Ježišu, Ty Slovo rozmilé,
všetky naše slová klonia sa ako vo vetre obilie
pri vďaka za Tvoju prečistú Matku.
Mária, na Tebe najviac badať, že všetko je para a dym
s výnimkou toho statku,
ktorý Tvoj Syn skryl pred múdrymi a opatrnými,
aby ho zjavil maličkým.

Za príklad v nevine ešte Ti vďačíme
dušou celou za priateľov, no aj nepriateľov;
tí aj tí sú poslí tvojjej veľkej milosti:
jedni nám pomáhajú veriť, druhí nás udržujú v bdelosti.

Balvany, rudy a kryštály, tie rebrá Tvojich hôr,
po celé veky čakali len,
že sa Ti poďakujú v tento jeden jedinký deň,
keď Stvoriteľ z lásky k človeku taktiež je tvor.

Za stromy, byliny a poľnú kvetenu pestrú,
Ježišu-Dieťa, láskou nás prestúp!
Vďaka Ti, Pane, aj za tú nemú tvár,
aj na ňu padá z Jasličiek ten Tvoj svätý žiar.

Nech nikoho tu niet,
kto by Ti neďakoval iba za Teba samého, za Tvoj svet,
ó, Zrnko horčičné, zotleté v zemi,
aby z nej ako strom široko rozvetvený
zakrylo hniezda vtákov!
Neodmietaj, ó, Pane, ani tých búrlivákov!

Veď v Tvojom Srdci, ó, Ježišu, nemožno sa báť,
s Tebou je sladké žiť aj umierať!

V Tasove v novembri 1955
Preložil Teodor Križka

Dňa 25. decembra roku 1000 alebo 1. januára roku 1001 sa v Ostrihome oslavovala mimoriadna udalosť. Knieža Štefan bol korunovaný za prvého kráľa Uhorska. Korunovačný akt mal pre Uhorsko mimoriadny význam. Vizualizoval, že náčelník (knieža) pohanských kmeňov sa stal veriacim kresťanským panovníkom - kráľom, jeho krajina (Uhorsko) sa stala kresťanským štátom a ľud tejto krajiny bol prijatý do spoločenstva európskych národov. Súčasne suverénny panovníci Európy dali najavo, že panovníka Uhorska - kráľa Štefana - považujú za rovnocenného partnera.

Štefan I. bol korunovaný korunou, ktorú do Uhorska priniesol z Ríma biskup Astrik (Anastasius).

Uhorská kráľovská koruna mala nezvyčajný, pohnutý osud a bola po stáročia (a je i teraz) mytologizovaná a opradená bludmi (tévhitiek). Uhorskej krá-

klade tohto zákona tzv. svätoštefanská koruna bola v roku 2000 s mimoriadnymi poctami a veľkou slávou prenesená z Národného múzea do budovy parlamentu.

Čo sa týka prvej otázky, je isté, že Štefan I. (svätorečený v roku 1083) ako prvý kráľ Uhorska nejakú korunu mal a od „niekoho“ ju aj dostal. Podľa údajov väčšiny maďarských historikov a presvedčenia maďarskej verejnosti Štefan sám cestou svojho vyslanca Astrika (neskoršieho biskupa) prosil a dostal korunu od pápeža Silvestra II. Merseburský biskup Thietmar, ktorý informácie získal z priazne a na naliehanie cisára Ota III., obdržal korunu a požehnanie“ (i ďalšie kráľovské insígnie - pozn. aut.). Biskup Thietmar, žiaľ, neudáva, od koho Štefan korunu dostal, či od pápeža (Silvestra

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že Uhorsko malo kedysi od Apoštolskej stolice pochádzajúcu korunu. Keďže koruna pochádzala od Svätej stolice a nosil ju prvý, neskôr svätorečený kráľ Štefan, táto skutočnosť do určitej miery vysvetľuje, prečo maďarská verejnosť časom Štefanovu korunu nazvala „svätou“.

Z historicko - právneho pohľadu problém, či Štefan obdržal korunu od Svätej stolice, alebo od cisára, má význam pri odpovedi na otázku: prijatím koruny, ďalších kráľovských insígnii a apoštolského požehnanie, koho vazalom sa stal Štefan - pápeža, alebo cisára?

Z politického hľadiska pre Štefana (a tým aj pre Uhorsko) bolo výhodnejšie stať sa vazalom pápeža. Ešte nedávno medzi nemeckým a maďarskými historikmi „zúrili“ o tom štátoprávne diskusie. K zjednoteniu názorov došlo len pred niekoľkými desiatkami rokov. Zjednotený názor, stručne povedané,

EDITA TARABČÁKOVÁ

Kde je „svätoštefanská“ koruna?

ľovskej korune sa pripisovali neobyčajné vlastnosti, opriadali ju nimbom a dokonca ju vyhlásili za „svätú“. Maďarskí historici a ideológovia v priebehu stáročí ju personifikovali a urobili z nej akúsi „právnickú osobu“, ktorá podľa ich poňatia je najvyšším národným subjektom, pravým a jediným suverénom a najvyšším zosobnením uhorskej štátnosti.

Aj krajiny, ktoré tvorili uhorský štát, boli „krajínami svätej koruny“ a prislúšníci národa (jednotného politického národa!), do roku 1848 len všetci šľachtici, počnúc zemanmi, po roku 1848 všetci obyvatelia Uhorska, boli členmi svätej koruny. Každá verejná vec i výsostné práva panovníka boli právami svätej koruny a na kráľa prechádzali len korunovaním, samozrejme - svätou korunou. Právo svätej koruny sa uplatňovalo aj na hospodárske a majetkové zariadenia národa. Napr. svätá koruna bola najvyšším disponujúcim, deliacim a pozbavujúcim právom každého územia krajiny. Svätá koruna bola dokonca nositeľkou cti a dôstojnosti národa atď., atď.

Od konca 13. storočia je uhorská kráľovská koruna označovaná ako „svätá svätoštefanská koruna“. Postupom času sa stala základom tzv. „svätoštefanskej idey“, ktorá bola detailne rozpracovaná najmä po 1. svetovej vojne. Jej obsahom bolo, že poslaním Maďarov je zjednotiť, civilizovať a viesť národy žijúce v Karpatskej kotline, lebo na rozdiel od Maďarov tu žijúci Nemaďari nemajú schopnosť viesť a progresívne rozvíjať štát.

Táto „svätoštefanská idea“ sa odovláva aj na odkaz sv. Štefana, že „jedno-jazyková a jednozvyková krajina je krehká a slabá“.

Ako z uvedeného vyplýva, uhorská, tzv. „svätoštefanská koruna“, mala rozsiahle „funkcie“, a preto bude zaujímavé, aby sme sa s ňou bližšie oboznámili.

Najprv zodpovedzme na dve základné otázky:

1. Či knieža (neskorší kráľ) Štefan dostal z Ríma od Svätej stolice nejakú korunu.

2. Ak áno, či dnešná uhorská koruna, umiestnená od roku 2000 v strede miestnosti pod najvyššou kupolou maďarského parlamentu, je s ňou totožná.

Žiada sa zdôrazniť, že maďarský parlament v roku 1999 prijal nový zákon, ktorým sa obnovila dôležitosť a „svätosť“ tzv. svätoštefanskej koruny. Na zá-

klade tohto zákona (Ota III.). Obidve hlavy vtedajšieho kresťanstva sídlili v Ríme a v dobrej zhode a vzájomnom porozumení riadili kresťanský svet v západnej a strednej časti Európy.

Podobne ako Thietmar ani najstaršie legendy o živote sv. Štefana neudávajú, od koho Štefan korunu dostal. Ide o najstaršiu, tzv. Väčšiu legendu, ktorej vznik sa podľa najnovších výskumov kládne do rokov 1077 - 1083, teda predpokladá sa, že vznikla ešte pred svätorečením Štefana. Platí to čiastočne aj o tzv. Menšej legende o živote sv. Štefana, o ktorej sa predpokladá, že vznikla pred rokom 1108, ale v každom prípade po svätorečení Štefana. Pramene, ktoré sa zmieňujú o tom, že korunu prepožičal Štefanovi pápež Silvester II., sú z neskoršieho obdobia (sú mladšie) a navyše je v nich viac chýb v historických údajoch, a preto vzbudzovali a vzbudzujú nedôveru. Ide o tzv. Hartvikovu legendu o sv. Štefanovi, ktorá vznikla pred koncom vlády uhorského kráľa Kolomana I. asi v rokoch 1112 - 1116 a tzv. Uhorsko-poľskú kroniku, ktorá vznikla začiatkom 13. storočia.

Pri posudzovaní otázky, kto teda prepožičal Štefanovi korunu, majú rozhodujúci a nespochybniteľný význam 3 pápežské listiny z 11. storočia, ktoré sa zachovali vo vatikánskych archívoch. Stručne uvediem 2 listiny napísané pápežom Gregorom VII. Pápež Gregor VII. v roku 1074 (t. j. len 36 rokov po smrti Štefana) písal uhorskému kráľovi Gejzovi I. (panoval v rokoch 1074 - 1077) list, v ktorom mu zaslíeva, že: „Tvoj príbuzný, kráľ Šalamún (predchádzajúci kráľ a neskôr protikráľ - pozn. aut.) od nemeckého kráľa, a nie od rímskeho pápeža usurpatívne (nedovolené) obdržal svoje panstvo“. Ďalej upozorňuje Gejzu, že: „uhorské kráľovstvo je proprium (majetkom) Svätej rímskej cirkvi.“ Z uvedeného i ďalších pápežských listín vyplýva, že po založení uhorského kráľovstva bolo Uhorsko vazalským štátom, teda „Jénom“ Svätej stolice. To však súčasne dokazuje, že Štefan korunu a kráľovskú dôstojnosť obdržal od pápeža. Nepriamo to potvrdzuje aj Väčšia legenda o sv. Štefanovi, keď udáva, že Štefanovo korunovanie sa stalo „benedictionis apostolicae literis allatis“, t. j. po donesení listiny o apoštolskom požehnaní, ktoré mohol dať len pápež (spolu s korunou).

znie: Štefan obdržal korunu od pápeža so súhlasom (snáď i na naliehanie) cisára. Prijatím koruny od pápeža Štefan sa nestal vazalom cisára, ale vazalom pápeža a Uhorsko sa stalo lénom Svätej stolice.

Maďarskí historici sa snažia dokazovať, že Štefan prijatím koruny sa nedostal do vazalskej podriadenosti ani voči pápežovi, ani voči cisárovi.

Druhou základnou otázkou je, či terajšia uhorská koruna, ktorú nazývajú „svätou“ a považujú ju za korunu sv. Štefana, je totožná s tou korunou, ktorú Štefan v roku 1000 obdržal od pápeža Silvestra II. Podľa maďarských historikov Bendu a Fügediho tradícia, že terajšia koruna (uložená v parlamente) je totožná s pôvodnou Štefanovou korunou, je písomne zaznamenaná už na konci 13. storočia. Posledný arpadovec, kráľ Andrej III. (1290 - 1301), v listine z roku 1293 píše prepoštovi stoličnobelehradskej kapituly Theodorovi: „Keď ... sme sa chceli dať korunovať korunou najsvätejšieho kráľa Štefana... túto korunu sv. Štefana nám dali...“

Teda v Uhorsku už najmenej od konca 13. storočia považovali terajšiu korunu za korunu sv. Štefana a osudy tejto koruny sa dajú odvtedy dobre sledovať. Viera vzdelancov i prostých obyvateľov Uhorska, že terajšia koruna je korunou sv. Štefana, pretrvala v bývalom Uhorsku (napodiv) niekoľko storočí. K nečakanému krachu tejto viery došlo na konci 18. storočia. Cisár a kráľ Jozef II. považoval uhorskú korunu len za pekný muzeálny predmet a v roku 1786 ju dal preniesť z Uhorska do Viedne. Jozef II. sa dokonca nedal ani ňou korunovať. Uhorskí šľachtici toto zneváženie „národnej sviatosti“ mu nevedeli odpustiť a všestranne sabotovali jeho pokrokové a dobre mienené reformy. Jozef II. svoj „hriech“ odčinil niekoľko dní pred smrťou, keď dal súhlas, aby koruna bola vrátená do Uhorska (Budína), kam „doputovala“ 21. 2. 1790, čo je deň po Jozefovej smrti.

V Budíne bola koruna vystavená a prístupná verejnosti, a vtedy z nej začal padať závoj. Dovtedy každý (naozaj každý?) bol presvedčený, že celá táto koruna je korunou sv. Štefana, ktorou bol Štefan I. korunovaný.

(Pokračovanie na 10. strane)

Za prvého literáta známeho po mene, ktorý súvisí s našim etnikom, možno pokladať Gorazda, autora omšovej knihy Kyjevské listy, spoluautora životov oboch Vierozvestov, tvorcu prvých prekladov do staroslovienciny, najmä Biblie. Už dvanásť rokov nám však tohto polyhistora, politológa, diplomata, teológa, veľkňaza, svätca a mysliteľa pripomína aj súťaž v duchovnej tvorbe. Gorazdov literárny Prešov má podľa organizátorov, medzi ktorými nájdeme Prešovský samosprávny kraj, Šarišské osvetové stredisko, Národné osvetové centrum, Maticu slovenskú, Spolok slovenských spisovateľov i Spolok svätého Vojtecha, podnecovať začínajúcich autorov, odborne ich usmerňovať, vôbec poskytovať im priestor pre tvorivý dialóg. Vlani ich zareagovalo osemdesiat, prišlo viac ako 210 príspevkov. Keďže súťaž nie je tematicky ohraničená, väčšmi ako na stvárnenie našich kresťanských prvopočiatkov, histórie a tradícií sa sústredili na duchovné hodnoty a potreby súčasníka - v prípade ocenených prác s pozoruhodným a podnetným výsledkom.

L. P.

ANEŽKA RICHTARIKOVÁ

ZRKADLENIE

Kedysi som chcela byť vodou,
aby som mohla vstúpiť
do odrazu slov na hladine.

Všetci si už zvykli
na moje tečúce básne. No ja
som v skutočnosti vždy bola
kameňom na dne,
ktorý si pamätal ten let
nad hladinou, čo sa na okamih
rozčerala, aby zmenila tvár
a pojala tie znaky.

Vždy som bola kameňom,
ktorý zvierala čias ruka,
možno ruka dieťaťa,
čo vrúcne skrýva svoj poklad,
aby z neho vyskočili
majstrovské žabky.

Som kus nepoddajného kamenného
srdca,
cez ktoré sa valí život. Ešte dlho,
intenzívne...
VEEMI HLBOKO
ma bude musieť otesávať. Kým sa
premením na piesčité dno
a všetka moja pamäť
sa zo mňa vyleje.

(1. miesto - poézia)

Gorazdov literárny Prešov

JÚLIA GÁLLOVÁ

DARČEK

Keď som sa narodila,
daroval si mi nádherné biele tričko.
Ale Ty vieš,
že sa rada hrávam v blate.
Tak mi to odpusť
a daruj mi ešte jedno.
Už si budem dávať POZOR.

SI

Si doma.

Si na každej fotke, ktorú mám.

Si v mojej izbe.

Si vedľa mňa.

Si v mojej mysli.

Si v mojom srdci.

Si všade, kde sa pozriem.

Tak nech ma nikto nepresviedča,

že nie si,

lebo ja viem,

že

SI.

NÁLEZY

Keď som s tebou,
cítim sa ako najhorší človek
na svete,
ktorý práve stretol
anjela.

(3. miesto)

PETRA BARANOVÁ

NAJŤAŽŠIE JE...

...kráčať, keď všetci oproti tebe bežia.
Počuť svoj hlas, keď všetci kričia.
Vidieť, keď sa každý tvári, že nevidí.
Mlčať, keď každý okolo teba hovorí.
Plakať, keď nikto neplače.
Modliť sa, keď sa nikto nemodlí.
A niest' svoj kríž,
keď sa ho ostatní ľudia
zriekajú.

(čestné uznanie)

ZUZANA BROZMANOVÁ

TICHO

Večer,
kd' more ticho šumí,
čajky ticho poletujú,
svrčky ticho cvrlikajú,
ticho som i ja.
Z mojej duše počuť tichú
modlitbu.

Chvíle,

keď ja a Boh
sme spolu sami,
tie sú najkrajšie.
Len to treba objaviť.

Aké šťastie,
že Boh je aj
môj Boh.

(čestné uznanie)

ŠTEFAN ŠIMKO

POHYB

(...)

Rád by povedal otcovi, čo vie. Netuší,
nevie. Svet je už iný. A on, keď chce žiť,
musí byť iný. Odrezávať z minulého,
pochovávať ho postupne.

Chlapci behajú po záhrade. Zbierajú
padnuté jablká, hádžu ich do seba,
potom do rodičov. Do deda sa zatiaľ
neodvážia.

- Všetko vyjde na skazu.

- Otec, a čo sa máme roztrhať? - vybuchne.

- Vy? Vy... čo ty vieš, - starý kývne rukou.

Zaháňa prípadné myšlienky. Mal by sa
zahnať mohutnejšie, ale vyzeralo by to
ako hrozba. Vyplašil by deti. Len ticho
povie:

- Navnivoč. Zbytočne.

Pribehnú chlapci, chcú oberať jablká.
Starý ožije. Debničky má prichystané. I
kárička je po ruke. Všetko.

- Tie plánky? - vyprskne žena. Zdvihne
jedno. Je obalené mokrotou, nahryznuté
s chrastavou kožou.

- Zdravé ostali visieť. Mráz bol, ale len
od potoka a pri zemi, - vysvetľuje starý.

Žena a muž na seba pozerú.

- Oberať! - Oberať! - kričia deti.

- Aspoň trochu. Pre chlapcov...

- Inakšie nejedia. - Nevesta sa vracia
k domu.

Osobitosťou súťaže Gorazdov literárny Prešov je, že je súťažou duchovnej tvorby. Duchovné je témou, námetom alebo inšpiráciou, ale spôsob, akým sa prihovráame čitateľom, by mal niest' znaky umeleckého spracovania. Umelci nás učia vidieť veci skryté, objavovať zázračné v obyčajnom a načúvať spôsobom, aký sme doteraz nepoznali. Umenie je hľadaním nového a umelci považujú za profesionálnu česť predstaviť sa publiku s dielom, na ktorom nechali nielen kus srdca, ale i kus talentu a svojho ľudského času.

Vždy po dopísaní básne alebo poviedky si treba položiť otázku, či som prispel k rozšíreniu poznatkov o živote, či je to všetko, čo som pre seba a svojho čitateľa mohol urobiť. Položenie si takýchto otázok privádza k väčšej zodpovednosti a k hľadaniu umeleckého uchopenia slova. Je to náročná cesta, ale polavenie v kritériách sa zaručene prejaví v zhoršení celého diela, v jeho pokazení alebo nezavršení. Jedným z najzreteľnejších cieľov duchovnej tvorby je predstaviť plody svojho ducha ad majorem Dei gloriám, teda k väčšej oslave Boha a nikto by najväčšiemu Umeleci nechcel predostrieť čosi, čo nebolo dokončené. Siahajme na dno svojich síl a svojich schopností, presvedčme sami seba, že máme na viac. To, čo my o sebe tušíme, On o nás vie.

Ján Gavura (za porotu)

Starý sa zohne, pot'ážka jablko, obtrie ho o nohavice, zahryzne. Zmraští sa, ohryzok hodí pod strom, zvyšok vypľuje.

Opäť sedia dnu. Praskajúci živý oheň uspáva. Vnúčatá už nesledujú skácuce plamienky a nedráždia ich paličkami. Vyzlečené driemu na gauči. Nevesta listuje v starom časopise, otec so synom sa potichu zhovávajú. Otec rozpráva viac, akoby jeho dni boli pestrejšie. Oči mu žiaria, kožka na tvári sa narovnala, flaky na rukách zmizli. Syn počúva. Ukradomky pozerá na hodinky. Odraz kovu sa zablyсне.

- Už musíte ísť.

- Veď viete... Zobud' deti!

Poobliekajú sa, napchajú sa do auta. Nevesta pobozká starca na zle oholené lice. Páchnu lacnou voňavkou. Auto vycúva.

- Kedy zase... - začne starý. Dvihne ruku, potom ňou meravo kývne. Aby niečo nezahnal. Z výfuku sa vyvalí dym, syn mizne za zákrutou. Starý pohľadí čerstvý náter. Nechťom v ňom urobí čiaru. Nechť je hrubý, tvrdý. V sade mrznú jablone s nepozbieranou úrodou. Kým nezapadne slnko, pobije ich palicou. Zajtra ich pozberia a hodí na hnoj.

Chlapci sa v aute bijú. Žena pozerá na utekajúci okraj cesty. Syn by sa rád vrátil. Preradí a pridá plyn.

Epizóda 4

Cintorín je v kopci za dedinou. Tak, aby starí ta akurát došli a späť sa nevrátili. V trávě sa krčí mačka. Starý ju pozná. Pôjde s ním po samozačiatočný dom, potom sa stratí. Ako vždy. Vyšiel, spoza kopca vybral fľašu, vyfúkol z nej špinu, z plátennej tašky vytiahol plastovú fľašu s vodou. Prelial ju, strčil do nej

kyticu, čo kúpila suseda v meste. Celé položil na hrob, kľukol si oproti krížu. Meno, dátum narodenia a slová: Hospodine, ochraňuj nás. Tak chcela nebožka. Ešte vždy sa mu to vidí čudné. Načo chrániť mŕtveho. Rozpráva sa s ňou. Keď skončí, zapáli sviečku. Stojí strnulo, jastrí po okolí. Zdola sa približujú postavy. Vietor zosilnie, sfúkne plameň. Nepokúša sa ho obnoviť. Toto je koniec dnešného hovorenia.

- Zajtra neprídem.

Mačka kráča za ním, pošmátra po vrecku a vytiahne kožku zo slaniny. Zviera ju oňuchá, zdvihne a nasleduje ho. Ako vždy. Zmizne pri samoprvom dome. Jeden druhého sa nepýtajú kam. Idú svojimi cestami.

Epizóda 5

Starý objavil knižku, teraz ju číta. Sedí pri okne a mení sa na chlapca. Po dlhoročnom čase vníma písmená a iný svet. Nohy vo vyšedivených nohaviciach vyloží na malú stoličku, kolenná má takmer pod bradou. Takto lepšie vidí. Číta, pohybuje perami. Na chvíľu čítanie preruší, urobí si čaj, odkrojí chleba. Pije, je, slabikuje. Keď svetlo začína slabnúť, knihu odloží. Kladie do nej nôž a urobí oheň. Je deväť večer, zvon oznamuje anjelpána. Až vtedy sa spamätá. Zoblečie sa a tvári sa, že spí. V skutočnosti pozerá do tmy a rozmýšľa nad príbehmi, ktoré dnes zažil. Potom vstane, zasvieti, knihu s nožom namiesto záložky odnesie do komory a vtlačí za skriňu.

Epizóda 10

Vyhňime sa sentimentu. Zostáva nevyzdvihnutý dôchodok, splesneté steny nevykúrených miestností. Deti pobehujú po kuchyni, žena nervózne fajčí, muž hľadá do kredenca, na fotografiu za sklom. Sú na nej všetci. Pred zotmením zavrie bránu, znútra prejde prstom po záreze v zelenej farbe. Za bránou chýba pohyb.

(próza 1. miesto)

PAULA ŠIMOVÁ

BABINA

Babina má choré srdce.

*Jednou nohou vykročila ta,
odkiaľ sa nedá vrátiť.*

*Boh vie, ako ju ľúbim.
Tak mi ju ešte nechal tu.*

*Viem, že pôjde na lepšie miesto,
ale to už nebudeme spolu.*

*Nebude mi spievať,
nebudeme sa rozprávať,
nebudeme sa smiať.*

*Prečo musíme odísť?
Nikto to nevie.
Len Boh vie, čo činí.*

*Škoda, že práve táto cesta
je jednosmerná.
(1. miesto - detská tvorba)*

ERIKA VIROSTKOVÁ

XXX

*Hlava v dlaniach,
premýšľam,
prečo človek
nemôže mať, čo chce...*

Jasně!

*Ved' svet je ako obchod:
niečo za niečo.*

*Ale čo pýta odo mňa
život
za úprimného priateľa?*

XXX

*Nosíš si ho všade
so sebou.*

Je ako tvoj tieň.

*Vďaka nemu si stále
v bezpečí.*

*Nečuduj sa,
zoslal ti ho*

Boh.

*Je to tvoj
anjel strážny.
(2. miesto - detská tvorba)*

SILVIA BREČKOVÁ

JÁSON

Mesto zahalil tmavý závoj noci. Inokedy o takom čase už boli uličky pusté, len tu i tam sa ozval plač detí z hlinených domcov. No dnes to bolo iné. I v túto nočnú hodinu sa po uliciach osvetlených fackami tisol dav ľudí. A v ňom i muž so zvrasteným obočím a pohľadom neustále upretým do zeme, zahĺbený do svojich myšlienok. Pekný mladý muž tmavejšej pleti a vysokej postavy s čiernymi kučerami. Pod ľavou pazuchou niesol farebnú perzskú rohož, za opaskom sa mu hompáľal veľký mešec, v ktorom cinkali peniaze. V zástupe chudobne oblečených pociestných sa nedal prehliadnuť: cez hlavu a ramená prehodený vlnený šál, na nohách kožené sandále so zlatým remienkom, bedrá prepásané širokým opaskom.

Očividne ho niečo trápi, zožiera vnútri. Pred domom, výrazne odlišným od ostatných na tejto ulici, zastal, pomaly otváral masívne dvere. Takmer nečujne vošiel do temnej miestnosti, srdce mu búšilo ako divé. Roztrasenými rukami našmátral lampáš, zapálil ho a postavil na stôl. Ako stúpala bosý po schodoch nahor, potláčal obavy z nastávajúceho okamihu. Vo dverách zastal, horela tu svieca. Keď pozrel do rohu, na tvári sa mu objavilo sklamanie.

Čupela tam jeho žena Debora a v rukách zvierala kus látky. Zabárala si do nej tvár, nádherné zvlnené vlasy jej padali do čela. - Jáson... - ozvala sa cez slzy, pokým rozprestrela bielu plachtu s lemovanými okrajmi. Ani ho neprekvapilo, keď na nej uvidel veľkú červenú škvrnu. Trochu krvi bolo aj na rohoži, na ktorej sedela. Znova sa hlasno rozplakala, kníšuc sa pritom celým telom. Poddala sa hlbokému, neopísateľnému žiaľu.

Pristúpil k nej, kľakol si a bez slova ju vzal do náručia. Keďže neprestávala, s prívretými viečkami sa knísal z boka na bok spolu s ňou. Hlúpi bohovia! kričalo jeho sklamané vnútro. Ako som vám mohol veriť? Od vás že by sme sa dočkali pomoci? Vykašľali ste sa na nás! Čo sme spravili zle, že nás trestáte? Obety vám nestačia?

Ostali takto, hoci nepohodlne, až kým ich nezačala striasať zima, až potom sa obaja dvihli. Pobrali sa na lôžko, jednako nemý smútok a horký hnev viseli vo vzduchu.

Keď sa ráno Jáson zobudil, ukrutne ho bolela hlava. Debora vedľa neho ešte spala, hodil na ňu smutný úsmev. Chudera, mesiac čo mesiac sa jej veľká túžba po dieťatku zmení na plač. Zišiel dolu, obul si sandále a vyšiel von.

Šimon, s ktorým vyberal mýto pri východnej Betlehemskej bráne, po nočnej strážii práve vytriasal prach z drsnej rohože, na ktorej sedel. - Noc bola mrazivá, ale aj tak som dobre zarobil, - oznamoval. - Taký zástup sme tu dosiaľ nemali. A sedím tu už deväť rokov! To ten súpis ľudu či čo.

- Hej, súpis, - prikývol Jáson. - Ale my so ženou nemáme s tým starosti, v Betleheme sme sa narodili aj vyrástli.

- Nuž, ja som z Jeruzalemu. Ale poradíme si, však deti sú už veľ-

ké. Nebudem ťa zdržiavať, zástup je nedečkavý, sám vidíš. Veľa šťastia, Jáson! - Šimona na odchode neopúšťala dobrá vôňa.

Jáson mu však iba mlčky kývol na pozdrav, pokým rozprestieral svoju rohož, aby sa dal do roboty. Toľko ľudí nemôže nechať čakať. Dnes mu toho kvapne neúrekom. Ešte len päť rokov vyberal mýto, ale nepoctivým spôsobom stihol už prísť k peniazom. Vzdychoval si, aby chcel zahnať chmúrne myšlienky. Ech, za všetkým treba spraviť čiaru, začať odznova.

Ako prvý zastal pred ním chudobne oblečený muž. Z toho veľa nevytlčiem, usúdil Jáson. - Päť strieborných! - precedil.

Muž vystrel chudú trasľavú ruku a mýtnikovi padlo do dlane päť mincí. Pozrel na ne a šupol ich do mešca. - Další! - zvolal mrzuto. Teraz pred neho predstúpila pekná mladá žena, okolo nej sa tmolilo dieťa s hnedými vláskami. Pri pohľade naň akoby sa v ňom čosi ozvalo, zabudnutý cit, ktorý nevedel prebudiť k životu, nevďojak sa usmial na dieťa. Iba na okamih, slabučký lúč svetla vzápätí zmizol. Nahradila ho čierňava, cítil, ako sa mu v srdci dvíha hnev. Nespravodlivosť, veľká nespravodlivosť!

- Pätnásť strieborných! - zručol na ženu, ktorá nemala potuchu o tom, čo sa deje v jeho vnútri. Podala mu, koľko pýtal, chytila chlapca za ruku a rýchlo odchádzali.

Na rad prišiel mocný muž so svojou starou matkou, po nich stavec s tromi synmi, potom rozjarení manželia obľapení okolo pliec. Veľa, veľa ľudí prešlo ešte toho dňa popred Jásonom. Bohatí, chudobní, veselí i smutní, všelijakí. Nestaral sa o nich, doznieval v ňom ešte včerajší večer. Ani v peniazoch, ktoré mu dnes pribudli, nenašiel potešenie, zadumaný, uzavretý a mrzutý ako zvyčajne. A pritom koľkí by mu závideli!

Nevnímal ani, ako úžasne hreje slnko, spev vtákov, ľahký vetrik, keď sa tu a tam dvíhol a osviežil rozhorúčenú tvár. Nedvíhal oči od zeme, videl iba ruky a posediačky vnímal iba to, ako mu do dlane padajú peniaze. Ako vyslovoval naverímboha rozličné sumy, až mu vyschlo v hrdle.

Napoludnie, keď sa hlavou skoro už dotýkal podložky, ozval sa nad ním odrazu, skôr ako by bezmyšlienkovito vyslovil ďalšiu sumu, mužský hlas príveto: - Tu máte, pane, napite sa.

Jáson, ktorému sa od rána okrem Šimona nikto neprihovoril, začudovane dvíhol hlavu, žmúril do slnka. Stál pred ním ešte mladý muž zhruba v jeho veku a podával mu malý kožený vak s vodou. Vedľa neho sedela na somárovi žena. Na okamih sa Jásonov mrzutý pohľad pristavil na jej vydúvajúcim sa brušku, bola v pozhnanom stave.

Bez slova vďaka schmatol vak. Vypil ho skoro do dna, bez najmenšieho prejavu spokojnosti ho mlčky vrátil mužovi. Ten sa však iba usmial, zrejme ani zamak nie namrzený za to, že mu mýtnik vypil skoro všetku vodu, ešte sa naopak usmieval. Jáson v tej chvíli akoby precítil, nielen preto, lebo ho voda osviežila. Nešlo mu do hlavy, prečo onen neznámy práve jemu preukázal dobrý skutok.

(čestné uznanie - detská tvorba)

Prípravil
ĽUDOVIT PETRAŠKO

Tibor Kovalik: Matka

Vývin slovenskej literatúry v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch 19. storočia bol spätý s prehodnocovaním tvorby predošlého štúrovského obdobia a s nástupom realizmu. Nová generácia literátov sa odklňala od romantizujúcich tendencií a usilovala sa o vernejšie zobrazenie skutočnosti. Významnú funkciu mala pritom literárna teória a kritika. Zmeny sa prirodzene prejavili aj v oblasti formy, resp. verzológie. Slabičný veršový systém bol v básnickej praxi nahradený prízvucným, ktorý je považovaný za zložitejší a umeleckejší. Teoreticky sa zásadami prízvucnej (sylabotonickej) prozódie v slovenčine začali zaoberať Ján Kadavý a Andrej Truchlý-Sytniansky. Ich snahy rozvinul a doplnil Tichomír Milkín. Upozornil okrem iného na úskalia takéhoto veršovania, najmä na nebezpečenstvo rytmickej jednotvárnosti prísne organizovaného (zvlášť trochejského) verša. Ako prvý dôsledne skúmal rytmus našej ľudovej poézie a dokázal, že ona má svoje pravidlá. V súvislosti s tým prehodnotil štúrovský verš, ktorý sa niektorým zdal nerytmický. Otáz-

Tichomír Milkín

Úzkosti a nádeje

O živote a tvorbe Tichomíra Milkína

jej fungovaní. Milkín sa vypracoval na všeobecne uznávaného kritika a rovnocenného partnera martinských literátov. Pozoruhodným svedectvom o aktivitách osvoldovcov je taktiež reprezentačný almanach *Tovarišstvo* (podľa vtedajšieho gramatického úzu „Tovarišstvo“) - s nemalým autorským podielom Tichomíra Milkína. Prvý zväzok tohto almanachu-zborníka vyšiel pri príležitosti stého výročia založenia Slovenského učeného tovarišstva Antonom Bernolákom. Celkovo vyšli tri zväzky (1893, 1895, 1900).

Životopisný náčrt

Tichomír Milkín, občianskym menom Ján Donoval (používal tiež pseudonymy Tichomír, Mentor, Ján Mistrík, Katolícky kňaz), sa narodil 14. augusta 1864 v Donovaloch na samote Mistríky, kde doteraz stojí jeho rodný dom, označený pamätnou tabuľou. Po vychodení tzv. normálky (základnej školy) začal navštevovať gymnázium v Banskej Bystrici. Ako výborný žiak bol prijatý do gymnázia v Trnave, kde bol malý seminár pre budúcich bohoslovcov. Gymnaziálne štúdiá ukončil v Ostrihome a tam zostal študovať teológiu (1884 - 1887). V seminári sa stal členom tajného slovenského literárneho krúžku. Po jeho odhalení mu odobrali všetky výhody vynikajúceho študenta. Za kňaza bol vysvätený v roku 1888. Potom tri roky pôsobil ako kaplán v Radošovciach a osem rokov v Gbeloch. V nasledujúcom období bol kaplánom, resp. farárom v Brodskom, v Dojči a v Šaštíne. Pre národnú uvedomelosť bol označovaný za pansláva a cirkevná vrchnosť ho roku 1902 preložila na chudobnú faru v Smolinskom, kde potom žil a pracoval až do smrti.

Milkín bol nielen kňazom a literátom, ale aj buditeľom - a do všetkého, čo robil, sa vkladal celý, čo ho značne vyčerávalo. Neraz uvažoval o odložení pera, no literárna a osvetová činnosť bola jeho údelom. Po roku 1918 sa s novým elánom a nadšením pustil do verejnoprospešnej práce. S radosťou privítal koniec svetovej vojny i vznik Česko-Slovenska. Očakával, že v novom štátnom útvaru sa bude môcť náš národ naplno rozvinúť. V novej situácii sa pripravil k stúpencom slovensko-českej jednoty a začal sa v tomto smere politicky angažovať, čo sa mu stalo osudným. Vtedajší poprevratový politický život bol veľmi búrlivý. V marci 1920 ho po prejave na predvolebnom zhromaždení v Lakšárskej Novej Vsi napadli a zranili politickí protivníci. To ešte viac narušilo jeho nie zvlášť dobrý zdravotný stav. Zo zranení sa už nevyviečil a 4. novembra 1920 v Smolinskom umrel.

Život spojený s tvorbou

Život opravdivého básnika je celý previazaný s literatúrou. Milkín sa začal vážnejšie zaoberať poéziou už počas gymnaziálnych štúdií. V tých časoch bola hlavným vyučovacím jazykom maďarčina. Nečudo, že talentovaný mladík začal najprv veršovať po maďarsky. Ale v Trnave sa dostal k tvorbe Jána Hollého, ktorá ho vrátila k slovenčine. V Ostrihome sa zaujímal najmä o antických básnikov. Pod ich vplyvom začal písať časomerné verše, avšak uplatňujúc pritom svoje vlastné verzologické pravidlá. Zaujala ho taktiež nemecká poézia a slovenská ľudová pieseň. Popritom sa oboznámil s veršami Vajanského, ako aj s princípmi prízvucného veršovania. Vtedy sa už otvorene hlásil za Slováka.

Na prahu dospelosti začal Milkín rozvíjať intímny rozmer svojej poézie. Jeho eroticky ladené verše priniesli do našej literatúry nové, neobvyklé, umelecky pribojné tóny. Cenným zdrojom informácií o Milkínových životných a tvorivých postojoch sú jeho básnické listy adresované Osvaldovi, v ktorých sa javí ako človek nepokojný, premýšľajúci, zadumaný, chorľavý, ale aj dobrosrdečný a obetavý. V nich čiastočne osvetľuje pôvod svojej ľúbostnej poézie - v podstate ide o intímne zápisky citlivého, osamelého človeka-básnika.

Aj v nasledujúcich rokoch sa popri dušpastierskej a osvetovej činnosti intenzívne zaoberal literatúrou. Prispieval takmer do všetkých vtedajších slovenských časopisov (Slovenské pohľady, Literárne listy, Katolícke noviny, Pútnik svätého Vojtecha a iné). Písal básne, teoretické state i recenzie, v ktorých nekompromisne a objektívne posudzoval súdobú literárnu tvorbu, a to bez ohľadu na svetonázor a postavenie autora, ktorého dielo hodnotil.

Počas pôsobenia v Smolinskom sa podujal na veľkú prácu, poslovenčenie Nového zákona. Text prekladal z latinčiny, prihliadajúc na grécku pôvodinu, pričom celý preklad spravil bez nároku na odmenu. Jeho knižné vydanie sa však pre rôzne ťažkosti oddialilo - celé Písmo vyšlo postupne v rokoch 1915 až 1926 (Starý zákon mal na starosti Andrej Hlinka, šlo o kolektívny preklad a ani pri ňom Milkín nechýbal).

Nemalú pozornosť hlavne v neskorších rokoch svojho života venoval cirkevnému básnictvu. Revidoval Radlinského Nábožné výlevy, písal texty viažuce sa k liturgii a k pobožnostiam. Niektoré z nich boli zhudobnené. V doteraz používanom Schneiderovom Jednotnom katolíckom spevníku (JKS) ich nájdeme osem (piesne č. 181, 191, 232, 235,

353, 409, 493, 524). Azda najkrajší, najpôsobivejší z nich je text príležitostnej prosebnej piesne JKS č. 493 *Otče náš* (autorom hudby je Mikuláš Schneider-Trnavský). Pripomeňme si ju aspoň úryvkom:

„*Otče náš, čo v nadviezdanej výši
v neprístupnej sláve kraľuješ,
k tebe sa dnes verný ľud tvoj blíži,
s anjelmi ti chválu vzdáva tiež.*“

*Nech sa vznáša tvojho mena sláva
jak tymianu ľubovonný dym,
nech úcta, čo tvoj ľud ti vzdáva,
preborí sa k tebe do svätých!*“

Básnické dielo

Milkínova literárna (poetická) tvorba je rôznorodá a pritom celistvá, spája staršiu básnickú školu so slovenskou modernou, je významným uzlovým bodom v priestore našej národnej spisby. Platí to aj z pohľadu duchovnej, resp. katolíckej poézie a jej vývinu. Július Pašteka vo svojej knihe *Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny* dokazuje, že tu vždy bola (viac či menej vedomá) súvislosť a kontinuita. Milkín nadväzoval na tvorbu starších (spomeňme Hollého) a on zas pôsobil na tých, čo vstúpili do literatúry neskôr. Ignác Grebáč-Orlov to vyjadril takto: „Tichomír Milkín bol iste prvým reprezentantom katolíckej moderny... Jeho básne, uverejnené v Slovenských pohľadoch, hlboko účinkovali na mňa...“ (Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny, s. 68). Inými slovami, jeho dielo inšpiratívne pôsobilo, a to napriek tomu, že z veľkej časti zostalo v rukopise. Treba na tomto mieste povedať, že Milkín za svojho života publikoval iba časopisecky. Niektoré jeho texty boli sprístupnené širokej verejnosti až vo výbere Sny a nádeje z roku 1985, niektoré neboli uverejnené doteraz.

Vo svojich najlepších básňach prekonal dobové obmedzenia a konvencie. Poeticky najsilnejšie a ešte aj dnes pôsobivé sú jeho ľúbostné verše. Milkín zrejme ako prvý priniesol do našej poézie erotické motívy. Zvlášť pekné sú Listy Lenke. Ide o cyklus básní, v ktorých ospieval krásu a lásku, ale sú v nich, tak ako v celej jeho básnickej tvorbe, prítomné aj clivé tóny, prameniace z pocitov nenaplnenosti, sklamaní a smútku. V šestnástej básni spomínaného cyklu autor píše (Sny a nádeje, s. 51):

„*Mráz zrňal motýle, oprchlí kvety,
preč ušli lastovic roje:
daleko ulietlo, dievča, si mne ty
a plače za tebou srdce moje.*“

Pravda, básnikovo tvorivé pole bolo omnoho širšie. Okrem intímnej lyriky písal verše občianske, vlastnecke i duchovné; z oblasti epickej poézie romance, legendy, zveršované povesti a balady vychádzajúce z ľudovej slovesnosti. Písal iba o tom, čo sám precítil, písal o láske a túžbe po slobode, ale prvoradá bola uňho otázka pravdy a mravnosti - idea (v jeho slovníku „vida“), ktorá si sama hľadá formu.

Teória a kritika

Milkín miloval literatúru, bol jej znalcom a dobrým kritikom. V živote i v tvorbe hľadal presné pravidlá. Popri obsahu a forme si osobitne a rovnocenne všimával jazyk literárneho diela. Žiadal, aby básnická reč bola gramaticky správna, čistá a jas-

Za národ.

*Prože, čo ráčil slovenskému ľudu,
po tisíc ročnom kroznom utrpení,
láskave vrátiť otcovskú čas hrudu,
aby žil, na nej jarma porbavený,
zdobení vencom, slobody, cty, práva,
nech sa ti za to večná sláva vzdáva!*

*Vrahovia naši vykynozit dceli
Slovenský národ s jeho reiou sladkou;
hnali ho pod meč vo svetovej meli;
po nej ho dceli zbavit zemských statkov:
leže ty si, Prože, zmenil zámer vraha,
ako dym, jeho zmarila sa snaha.*

*V údoliach krásnych Poharpátskych krajov
Slovenský národ, čo pán, zem more,
Od Dunaja až ta, kde tečie Tajov,
jemu sa vlni žltých klasov more
Ty si mu, Prože, daroval to navždy,
za vernosť a nie za zbojnícke vraždy!*

Ukážka rukopisu

kam literárnej teórie a kritiky sa venoval systematicky a jeho práca pripravila pôdu pre slovenskú básnickú modernu. V istom zmysle bol jej predchodcom.

Spomínané obdobie našich dejín (koniec 19. storočia, ale aj začiatok 20. storočia) bolo poznačené tvrdou maďarizáciou. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní roku 1867 dostali Maďari v Uhorsku plnú moc, čo využili na uskutočňovanie svojich odnárodnovacích a asimilačných zámerov voči nemaďarskej väčšine obyvateľov Uhorska. Akékoľvek prejavy slovenského národného po-

vedomia boli potláčané. Napriek tomu slovenský duch prežival. Popri martinskom (evanjelickom) kultúrnom centre sa sformovala skupina katolíckych intelektuálov a národovcov pod neformálnym vedením trnavského kanonika Františka Richarda Osvalda.

Členovia Osvaldovej družiny prispievali predovšetkým do Literárnych listov, ktoré vydával Osvald ako prílohu svojho časopisu *Kazateľňa*. Patril k nim aj Tichomír Milkín. Jeho pričinením sa Literárne listy stali živou súčasťou slovenskej literatúry a intenzívne sa podieľali na

na, logická, obsahovo syta a usporiadaná. Zdôrazňoval potrebu zrozumiteľnosti, a to nielen v súvislosti s používaním cudzích slov. Pripomínal, že naša reč nepotrebuje cudzie výrazy - je dostatočne bohatá, ohybná a pružná.

Vo svojich kritikách neskrýval osobný postoj a zaujatie, nehľadel však na meno autora, ale na dielo samé. Všimol si pritom najmä základnú ideovo-estetickú líniu posudzovaného diela, jeho „rozmyšľanie“, jeho vyváženosť. Osobne sa prikláňal k realizmu, umenie má byť podľa neho pravdivé a zároveň povznášajúce, a také dokáže vytvoriť len autor myslíaci „po svojsky, pôvodne a suverénne“ (Literárne listy č. 9/1905).

Milkinovo meno a dielo nemožno v slovenskej literárnej vede obísť. Koniec koncov, nepodarilo sa to ani marxistickým prekrucovačom dejín. Svoje poetické náhľady sformuloval na základe systematického štúdia rôznych veršových systémov. Niektoré pravidlá odvodzoval z ľudovej piesne. Chcel účelne skĺbiť verš prízvukný so slabičným a časomerným. Zdôrazňoval význam kvantity, teda dĺžky slabiky či doby, a to osobitne v rýmových polohách; prízvuky by sa mali prekrývať s dĺžkami. Ako sa vyjadril v pozoruhodnej štúdií O prstonárodnom básnictve slovenskom: „Najlepšie a najumeleckejšie by bolo prízvukný rytmus spojiť s časomerným.“

Široký záber

Tichomír Milkin bol básnikom, literárnym vedcom, kazateľom, osvetovým pracovníkom, prekladateľom... Jeho dielo je naozaj rozmanité. Bol znalcom a obdivovateľom antickej poézie, prekladal Homéra, Vergília, Ovidia i ďalších antických autorov. Prekladal i z nemčiny (Heine, Schiller). Primeranou pozornosťou venoval problematiku estetiky. Zastával názor, že síce všetko jestvujúce môže byť stvárnené umením, ale sú veci dokonalejšie a menej dokonalé. Umelec by si mal za predmet svojej tvorby voľiť to, čo je blízke jeho ideálu. Keď si namiesto krásy vyberie škaredosť, netvorí, podľa Milkina, z opravdivej vnútornej potreby. Bol prívržencom realistického umenia, no odmietal naturalizmus, pretože ten sa prieči požiadavke mravnosti. Najvyššie teda kládol požiadavku mravnosti a zrozumiteľnosti umeleckého diela. Čo sa týka náboženstva v umení, vyjadril presvedčenie, že tvorca úprimne sa usilujúci o verné zobrazenie života nemôže

obísť ani realitu duchovnosti a náboženskej viery.

Zaujímavé a v mnohom stále aktuálne sú Milkinove náhľady na spoločnosť. Tak napríklad v dlhšej štúdií O používaní cudzích slov, ktorá bola uverejnená na pokračovanie v Literárnych listoch (od č. 6/1906), odvážne hovorí o našej národnej nevypelosti, nedostatočnom sebavedomí, prejavujúcom sa okrem iného v nadmernom preberaní cudzích slov i cudzích vzorov. A v súvislosti s nástupom hlasistov a ich mesačníka Hlas v Literárnych listoch napísal: „To je tiež kus moderného, neprecibreného ducha, že o náboženstve vyslovujú úsudky ľudia, ktorí sa na to nepripravovali, ktorí nepoznajú poriadne žiadne náboženstvo, ktorí ani nikdy neštudovali filozofiu náboženstva.“

Pripomenka zásluh

Prvým významným pokusom o celkové zhodnotenie tvorby Tichomíra Milkina bola monografia Jána Sedláka Literárne dielo Tichomíra Milkina (1941). Je to zásadná práca, založená na skúmaní pramenného materiálu, najmä rukopisnej pozostalosti a príspevkov roztratených po ťažko prístupných časopisoch. K vydaniu súborného básnického diela, ktoré sa pripravovalo po 2. svetovej vojne v Spolku svätého Vojtecha, nedošlo pravdepodobne pre nepochopenie zo strany cirkevnej cenzúry. Napriek tomu jeho dielo žije a má čo povedať aj človeku dneška.

Právom sa považuje u nás za zakladateľa poetiky ako vedeckej disciplíny. Jeho literárnoteoretické požiadavky mali normatívny charakter a nie všetky boli prínosné a perspektívne, ale v zásade pôsobili a pôsobia pozitívne. Milkin svojou priamosťou (kritické reflexie) a fundovanosťou (znalosť jazykov a inonárodných literatúr) významne prispel k rozvoju nášho myslenia o literatúre.

Z dnešného pohľadu sa z jeho tvorby javia ako najprínosnejšie dve zložky: intímne ladená poézia a práce z oblasti literárnej teórie a kritiky, zvlášť príspevky k prozódii slovenského verša. Za pozornosť isto stoja aj jeho básnické listy, v ktorých sa prelínajú osobné a spoločenské témy, a to v klasickej básnickej forme. Tieto epištoly sú znamenitým svedectvom o Milkinovi, o jeho postojoch a názoroch, o jeho zmýšľaní... Tichomír Milkin v mnohom prekonal svoju dobu a v mnohom predstihuje i nás.

JÁN MARŠÁLEK

*Moje dni sú preplnené hľadaním a snami.
Stretávam v nich sám seba a ako batola.
Mamy sa držím za ruku*

*na dvore s vôňou
kvitnúcej čerešne
a štiplavým závanom upotených koní,
čo, fíkajúc, táhali voz d'ateliný.
Vtedy som nechápal,*

*že omamná vôňa chleba
pramení v pachu konského postroja
presiaknutého znojom oráča, žencov
a dlaniami mojej mamy.
Miesila cesto na chlieb, uhnietla ho
a na lopate sádzala
do horúcej pece, kde sa rozvoňal,
a vytiahli sme ho ako boží dar,
bez ktorého sme nemohli žiť ani snívať.
Sám seba som obdivoval ako chytro som sa
vyškríbal po kmene do koruny moruše
a pochutnával si na jej plodoch,
z konára stromu mi boli komíny šurianskeho
cukrovaru na dosah ruky.
Na juh vybiehala nedozerná rovina,*

*a keď som
poriadne otvoril oči, zdalo sa mi,
že dovidím na koniec sveta.*

Benjamín Tinák:
Putovanie za snom - prólóg

V nedeľu 17. februára 2008 na svitaní doputoval na koniec svojej životnej púte za snom slovenský spisovateľ, básnik a prozaik, MUDr. Benjamín Tinák. Stalo sa tak v zasľúbenom meste jeho celoživotného pôsobenia - v Ružomberku. Mal sedemdesiatšesť rokov a rovné štyri mesiace. Ako sme si už zvykli, naše celospoločensky pôsobiace masmédiá - ani verejnoprávne ani súkromné, ani elektronické, ani printové - sa nešli pretrhnúť od aktivity, ktoré túto smutnú zvesť zverejnili skôr a ktoré lepšie pripomenie život a tvorbu spisovateľa. Veď čože už? Nezomrel predsa herec, či spevák-plagiátor a narkoman, alebo inak postihnutý vyvolený z reality šou, ba ani televízna moderátorka či misska spoza silikónových záclon, ba dokonca ani boss dunajskostredského či prešovského podsvetia. Zomrel celkom obyčajný (?) slovenský spisovateľ. No a čože je to už dnes za termo - byť spisovateľom? Veď písať a čítať sme sa naučili všetci už v prvej triede ľudovej! No a písať, a najmä vydávať si knihy o tom, ako variť neskutočné jedlá, ako sa krášliť, ako chudnúť, ako a s kým cvičiť, ako predpovedať budúcnosť z kávovej usadeniny a o iných nezmysloch, dnes dokáže každá pornoerotickými dobrodružstvami presýtená celebritka s dokonalým zadkom kobylky v štvorzáprahu. Lenže - čo je skutočná duchovná hodnota, to nám často musí pripomenúť až neskorumpovateľný čas. Niekedy, pravdaže, aj dosť neskoro, no čas má vždy čas, len nám sa ho viac ako často, ale vždy vlastnou vinou, nedostáva.

Spisovateľ Benjamín Tinák obohatil našu slovenskú národnú knižnicu i Slovenskú národnú knižnicu v Martine o vyše dve desiatky literárnych diel. Väčšinou jedinečných a témou, obsahom i formou veľmi svojráznych literárnych diel. Ich jedinečnosť a svojráz spočívali hlavne v tom, že témou, ale i príbehmi kopírovali spisovateľove životné osudy a životné skúsenosti. No jedinečné boli a sú aj v tom, že v pozadí každého bola jeho prvotná básnická skúsenosť. Dnes, keď sa dielo uzavrelo, to môžeme povedať bez akéhokoľvek hodnotiaceho rizika. Začínal totiž ako básnik zbierkami občianskej lyriky Špirála (1962) a Na čistých dná prameňov (1966). Málokto si dnes uvedomuje, že to bolo na literárne zvyklosti tej doby pomerne dosť neskoro. Mal totiž vyše tridsať rokov a za sebou prvých päť rokov lekárskej praxe v Ružomberku i v neďalekej Likavke. A tak možno až teraz, keď sa rozsypajú ťažké hrudy zeme na jeho hrobe v ružomerskom cintoríne Pod kalváriou, sme schopní si uvedomiť, čo to bola za tvorivá sila, ktorá ho v takejto situácii nútala a nabádala literárne tvoriť.

A potom prišla jeho osudová životná skúsenosť: najskôr polročný pobyt v Mongolsku vo funkcii lekára našej geologickej expedície a potom vyše šesťročný pobyt v nemocnici etiópskeho veľkomesta Harrare, kde sa čoskoro stal pri-

Ani žiť, ani snívať

Za Benjamínom Tinákom

márom interného odelenia. Z tohto pobytu nám Benjamín Tinák zanechal osem literárnych diel, pretože z hľadiska témy a obsahu sem musíme zaradiť i jeho dve knihy pre deti z posledných rokov života Neuveriteľné dobrodružstvá kocúrka Mňauka (2004) a Johanes zo zázračného buša (2007). K tým základným dielam z „etiópskeho obdobia“ patria: V zelenom plameni Etiópie (1975), Lev z Erueru (1978), Znepokojená krv (1980), Gurmusa búrlivák (1984), Nechcel som byť kráľom (2000) a básnická poéma Byť kráľom (2000), ktorá vyšla ako bibliofília v náklade 150 výtlačkov k autorovej sedemdesiatke. Túto skutočnosť uvádzame jednak preto, aby sme potvrdili predchádzajúce konštatovanie, že v pozadí literárnej tvorby Benjamína Tináka bola vždy báseň, čiže schopnosť básnického videnia a zobrazovania sveta, ale aj preto, aby sme upozornili budúceho „komplexného hodnotiteľa“, teda monografistu, aj na toto, rozsoham a nákladom skromné, ale literárno-estetickými hodnotami významné dielo Benjamína Tináka. Svoje zahraničné cestovateľské skúsenosti umelecky potom ešte spracoval v novele Anjel v Michigane (1996) a v knihe dvadsiatich šiestich poviedok Zo sveta (2002).

Druhou tematickou oblasťou spisovateľského záujmu Benjamína Tináka bolo - celkom prirodzene - lekárske prostredie so svojimi horúcimi témami súčasnosti, ako je problém interrupcií, eutanázie alebo otázka, či povedať pravdu pacientovi so smrteľnou diagnózou. K týmto dielam z „lekárskeho obdobia“ patria Tinákovy knihy Diagnóza (1988, 1989), Šok (1993), Nechaj žiť, nechaj umrieť! (1999) a Bláznove radosti a žiaľ (2003). Z profesionálneho spisovateľského hľadiska vo všetkých týchto dielach preukázal výnimočnú schopnosť fabulácie a charakterotvorby jednotlivých postáv. Z ľudského hľadiska ako lekár nekompromisne potvrdil Hippokratovu prísahu, keď sa za každých okolností a napriek všetkým súčasným tlakom militantného liberalizmu vždy postavil na stranu života. „Lekár zachraňuje životy, lekár nesmie za žiadnych okolností zabíjať. Lekár pomáha ľuďom, keď im je zle, a nie, keď im je dobre.“ To bolo Tinákov životné krédo, ktoré presvedčivo prejavil aj do literárnej tvorby.

Celoživotným pôsobiskom a akýmisi zasľúbeným mestom Benjamína Tináka sa stal Ružomberok. Ako lekár tu nastúpil v roku 1957 a po návrate zo zahraničných pôsobísk tu nepretržite pôsobil od roku 1975 až do smrti. Prečo si Ružomberok tak veľmi zamiloval, to môžeme vyspotať z jeho životopisu: ako mladík tu chodil na Strednú priemyselnú školu textilnú a papiernickú, tu sa pripravil aj

na gymnaziálnu maturitu v Bratislave, ktorá mu otvorila cestu na lekárske štúdiá a tu si našiel aj celoživotnú spolupútničku na ceste života za snom, manželku Zlatku. Druhá časť spisovateľského srdca Benjamína Tináka však celý život bila aj pre jeho dolniacke rodisko Veľkú Maňu, alebo jednoducho - Maňu. Vonkajškovo to môžeme dokladovať skutočnosťou, že bol čestným občanom obce Maňa a že starosta tejto obce sa s ním v mene rodákov lúčil aj na ružomerskom cintoríne. Vnútorne, a teda duchovne, je však rozhodujúca skutočnosť, že Benjamín Tinák sa vyznal z lásky k rodisku v rozsiahlom románe Žitava (1984) a o desať rokov neskôr aj v knihe poviedok Vlci na Žitave (1994). Sú to diela, ktoré možno troška

zanikajú v rozsiahlej bibliografii jeho kníh s „etiópskou a medicínskou tematikou“, no z pohľadu autorovho tvorivého vývinu a z pohľadu ich vkladu do slovenskej literatúry v druhej polovici 20. storočia sú to diela neprehliadnuteľné, výrazne obohacujúce slovenskú literárnu kultúru. Niet zatiaľ slovenského spisovateľa, ktorý by tak presvedčivo a z pozície úprimného vlastenectva opísal tento kraj, ako to urobil Benjamín Tinák. Román Žitava i kniha poviedok Vlci na Žitave sú ságou viacerých slovenských rodov, žijúcich od nepamäti v tomto kraji na brehoch Žitavy a zároveň sú oslavou roľníckeho spôsobu života v úrodnom kraji strednej zeme, ktorá si však za svoju vďačnosť pýta i pot a mozole, lebo len s nimi si možno dorobiť chlieb náš každodenný, ten Boží dar, bez ktorého „nemôžeme ani žiť, ani snívať“. Obe knihy, okrem svojej epické presvedčivosti, sú inšpiratívne aj z jazykovedného a etnografického hľadiska.

Druhým najvyšším vrcholom na hrebene tvorivosti Benjamína Tináka je poéma alebo báseň v próze či próza v objatí poézie - Putovanie za snom (2004). Toto - na biblický spôsob veršovania napísané dielo je intelektuálnou biografiou autora. Je to alegorický príbeh človeka hľadajúceho zmysel života s výrazným pozadím autentickej skúsenosti. Sú to lyricky pretavené príbehy, rady a národy, odporúčania a návody ako si po celý život a v každej situácii zachovať prirodzenosť ľudskej dôstojnosti a úprimnú vďaku Stvoriteľovi za požehnanie života.

Nie náhodou sme začali túto rozličkovú miniesej za spisovateľom MUDr. Benjamínom Tinákom práve vstupnými veršami tejto pozoruhodnej básnickej symfónie. Nie náhodou jej záverečnými veršami ju aj skončíme.

*Sme dlaní na facku i lícom na trestajúcu dľaň.
Veď čo iné je tešíť sa z jari na úrodu
a po nežičlivom lete obrat' na jeseň vinohrad
do jednej putne?*

*Sme naháňajúci i naháňaní.
Veď čo iné je náhlit' sa za úsvitom zajtrajška
a cítiť za päťami horúci dych večerajška?
Sme bičovani i korunovani.
Niet väčšej bolesti, ako keď ľadovec zbičuje
bobule strapcov,
niet väčšej radosti, ako keď nás o rok vinohrad
korunuje bohatou úrodou.
Sme hostia i hostitelia.
Vo vinnej pivnici nás hostí vinohrad,
keď nás navštívi priateľ, hostíme ho darom
vinohradu.
Putujeme za snom a všetko, čo som vám,
odlúčený*

*od Pútnika, povedal, pramení zo srdca
ako štava zo strapca hrozna,
keď ho mliaždia valčeky mlyncea.*

JAROSLAV REZNÍK

Básnikov rodný dom

(Dokončenie z 5. strany)

Odborníci sú šokovaní zistili, že vystavená koruna pozostáva z dvoch častí, ktoré sa odlišujú od seba materiálom, vekom, technológiou spracovania i umeleckým stvárnením a dokonca i jazykovo rozdielnymi nápismi na emailových obrázkoch (v gréčtine a latinčine). Uvedené, ale i ďalšie objavy odborníkov nezvrátali presvedčenie, že obe časti koruny k sebe pôvodne nepatrieli. Verejný obdivujúci pobúrilo vyhlásenie odborníkov, že vystavená koruna v danej podobe nemohla byť korunou Štefanovou a že prvý kráľ Uhorska ju ani nemohol vidieť, lebo zomrel takmer 40 rokov pred tým, ako bola vyhotovená.

Rozdiely v dvoch častiach koruny sú také zreteľné, že si to musí všimnúť čo i len trochu inteligentný pozorovateľ.

„Prezrime“ si predmetnú korunu aj my. Lahko zistíme, že súčasná uhorská koruna, označovaná ako svätoštefanská a svätá, vznikla spojením dvoch častí rôzneho pôvodu. Spodná, hlavná časť je zlatá čelienka (diadém) a je nazývaná gréckou korunou. Je zdobená emailovými doštičkami a drahokamami. Vpredu, nad čelom, je postava Krista na tróne. Po obvode členky sú archanjeli Michal a Gabriel a svätci Juraj, Demeter, Kozma a Damián. Vzadu sú traja panovníci. V strede, ako pozemský protivník Krista je byzantský cisár Michal III. Dukas (panoval v rokoch 1071 - 1078); po bokoch (na nižšej úrovni) vpravo je cisárov brat a spoluvládca Konštantín Porfyrogenet a vľavo uhorský kráľ Gejza I., označený ako „Geovitzas pistos krales Tourkias“ (Gejza, verný kráľ Turcie).

V byzantskej literatúre sú Ugori (predkovia Maďarov) označovaní vždy len ako Turci a Uhorsko ako Turčia.

Na základe obdobia vlády týchto troch panovníkov možno pohodlne datovať aj vznik tejto časti koruny. Uhorský kráľ Gejza I. panoval v rokoch 1074 - 1077 a v roku 1075 sa oženil s byzantskou princeznou Synadene. Gejza, aj keď bol pánom Uhorska, nemal sa čím korunovať, lebo koruna sv. Štefana bola v Ríme (pozri ďalej) a koruna, ktorou bol korunovaný jeho predchodca Šalamun a snáď aj Ondrej a Belo, bola asi vo vlastníctve Šalamuna. Nemecký cisár Henrich IV. ako donor ďalšej koruny pre Uhorsko (pre Gejzu) neprihádžal do úvahy, lebo už prijal sľub vernosti od protikráľa Šalamuna. Korunu mohol Gejza dostať už len od pápeža, alebo od byzantského cisára. Na pápežskom stolci vtedy sedel pápež Gregor VII., ktorého cieľom bolo vytvoriť z pápežstva aj univerzálnu politickú mocnosť. Pápež Gejzovi sľúbil korunu pod podmienkou, že sa stane jeho vazalom. Gejza, čerstvý uhorský panovník, plný budovateľského nadšenia, to odmietol a prijal korunu od svojho svokra, byzantského cisára Michala III., ktorý podľa dostupnej literatúry nekládol svojmu zaťovi (Gejzovi) žiadne podmienky. Touto „gréckou korunou“ (diadérom) bol v roku 1075 korunovaný Gejza I.

Týmto bolo nespochybniteľne dokázané, že spodná a hlavná časť (grécka koruna) nikdy nebola korunou, či súčasťou koruny sv. Štefana. Grécka koruna bola zhotovená v roku 1074 v Konstantinopole. Odvtedy maďarská odborná i laická verejnosť sústreďuje maximálnu pozornosť na hornú časť tzv. svätoštefanskej koruny, lebo aspoň v nej by chcela vidieť korunu, ktorou bol korunovaný Štefan I. Pozrime sa teda na hornú časť, nesprávne nazývanú aj „latinská koruna“.

Horná časť je doplnkom gréckeho diadému a má tvar vypuklého rovnoramenného kríža. V strede tohto vypuklého kríža je platnička s tróniacim Kristom. Platnička je dodatočne a dosť necitlivo, nedôstojne, až barbarsky prevrátaná a do otvoru je namontovaný jednoramenný krížik stojaci šikmo. Na každom ramene vypuklého rovnoramenného kríža je dvojica apoštolov: Andrej a Peter, Tomáš a Jakub, Pavol a Filip, Ján a Bartolomej. Zatiaľ čo emailové obrázky gréckej koruny majú grécke nápisy, na „latinskej časti koruny“ sú mená apoštolov v latinčine. Pri datovaní vzniku „latinskej časti koruny“ boli ťažkosti. Odborníci boli odkázaní na rozbor emailových obrázkov a pod-

Kde je „svätoštefanská“ koruna?

ľa znaleckého posudku väčšiny odborníkov emailové obrázky apoštolov boli zhotovené v 10. - 11. storočí v Taliansku (v tom čase to vedeli robiť len tam - pozn. aut.). Dvojité nápisy, dve zobrazenia Krista (na čele gréckej koruny a na vrchole jej latinskej časti), neúplný počet apoštolov (osem z dvanástich) svedčia o tom, že obe časti koruny k sebe nepatrieli.

Odborníci predpokladajú, že spojenie dolnej a hornej časti sa uskutočnilo asi začiatkom 13. storočia v Stoličnom Belehrade (Székesfehérváre), kde koruna bola uchovávaná. Po vyššie opísaných odhaleniach maďarskí odborníci venovali hlavnú pozornosť tzv. „latinskej časti koruny“ a vynaložili veľké úsilie na to, aby dokázali, že aspoň tzv. „latinská časť koruny“ je totožná so štefanovou korunou. Odpoveď na otázku, či je tomu tak, nám môžu dať len údaje v historických listinách a do istej miery samotná tzv. „latinská časť“ najmä svojim štýlom, úpravou, rozmermi atď.

Pre naše úvahy má celkom mimoriadny význam listina pápeža Gregora VII. poslaná v roku 1074 uhorskému kráľovi Šalamunovi (predchodcovi Gejzu I.), a preto z nej uvediem najdôležitejšiu časť (preklad): „Gregor biskup, sluha služobníkov božích, Šalamunovi, kráľovi Uhro, pozdrav a požehnanie. List Tvoj pre meškanie posla do Nám doručený oneskorené; ktorý (list) iste omnoho milostivejšie by bola prijala naša ruka, keby sa Tvoje neopatrné postavenie nebolo svätého Petra natoľko dotklo. Ved' ako sa to od starších Tvojej vlasti môže dozvedieť, Uhorské kráľovstvo je majetkom (proprium) Svätej rímskej cirkvi, od kráľa Štefana kedysi svätému Petrovi so všetkým právom svojim a mocou svojou ponúknuté a zbožne oddané (bolo). Okrem toho, Henrich, cisár (nemecko-rímsky) blahej pamäti, k účte sv. Petra vybojujúc to kráľovstvo, po porazení kráľa (Samuela Abu) a dobytí víťazstva (1044) ku telu sv. Petra kopiju a korunu odoslal a na slávu svojho triumfu tam (do Rima) vypravil aj ďalšie odznaky kráľovstva (regni insigniae), lebo vedel, odkiaľ pochádza počiatok jeho hodnosti. Hoci takto sa majú veci, Ty aj v ostatných (záležitostiach) od kráľovskej počestnosti a zvykov ďaleko si sa odchýlil a právo a hodnosť sv. Petra si zmenšil a odcudzil, keď jeho kráľovstvo, ako sme pričuli, od kráľa Nemcov si za léno prijal...“

Z uvedenej listiny pápeža Gregora VII. uhorskému kráľovi Šalamunovi vyplýva, že kráľ Štefan bol vazalom Svätej stolice a že odznaky uhorského kráľovstva, kopija, koruna a ďalšie insignie cisár Henrich poslal späť do Ríma. Tieto fakty maďarskí historici (až na celkom ojedinelé výnimky) zamlčujú, alebo aspoň obchádzajú, a preto ich opíšeme.

Bitka, ktorá sa spomína v listine pápeža, bola vedená v roku 1044, a to medzi cisárom Henrichom III. (1039 - 1056) a uhorským kráľom Samuelom Abom (1041 - 1044), druhým to nástupcom sv. Štefana. Na túto vojenskú výpravu sa podujal cisár s cieľom späťnastolenia kráľa Petra Orseolu, prvého nástupcu sv. Štefana, ktorého Ugori vyhnaní z krajiny. Peter ušiel k cisárovi a sľúbil mu, že keď mu dopomôže znovu získať trón, on sa stane jeho vazalom a Uhorsko jeho lenom. K rozhodujúcej bitke došlo 5. júla 1044 pri prechode cez riekú Rábnicu pri dedine Ménfő neďaleko Rábu (Győr). V bitke Samuel Aba stratil vojsko, kráľovstvo a čoskoro aj život. Aj Uhorsko utrpelo veľké straty. Cisár Henrich III. ukoristil korunu, kopiju a ďalšie kráľovské insignie, ktoré zapožičal pápež prvému kráľovi Uhorska Štefanovi I. Kráľ Peter Orseolo zvolou zasadol na uhorský trón a stal sa vazalom Henricha III. Uhorské kráľovské insignie (vrátane koruny) Henrich III. vrátil do Ríma pápežovi. Túto udalosť i s vrátením uhorských kráľovských insignií do Ríma spomínajú aj Altaichské letopisy. Uhorské kráľovstvo, ktoré dovtedy bolo lenom, t. j. vazalským štátom Svätej stolice, stalo sa vazalským štátom a lenom cisára, teda nemeckej ríše.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že Šte-

fanova kráľovská koruna bola v roku 1044 alebo 1045 poslaná späť do Ríma. V roku 1074, keď pápež Gregor VII. písal svoju listinu kráľovi Uhorska Šalamunovi, Štefanova koruna sa bezpochyby nachádzala v pápežskej klenotnici. V Ríme sa nachádzala aj pozlátená kopija uhorského kráľovstva. V žiadnom dokumente nie je ani najmenšia zmienka alebo náznak, že štefanská koruna bola vrátená do Uhorska alebo opustila Rím.

Maďarská verejnosť, podobne ako iné národy, sa len ťažko, veľmi ťažko zrieka ilúzií. Preto všestranne podporovala i podporuje tie aktivity maďarských historikov, ktoré sú zamerané na dôkaz toho, že tzv. latinská koruna (horná časť koruny) je totožná so svätoštefanskou korunou. Spočiatku bolo hlavné úsilie maďarských historikov zamerané na to, aby sa aspoň oslabil a znevážil ten údaj listiny pápeža Gregora VII., z ktorého vyplýva, že v roku 1044 alebo 1045 cisár Henrich Štefanovu korunu vrátil do Ríma.

V krátkom článku nie je možné podrobnejšie opísať, čo všetko v tomto smere maďarskí historici podnikli. Preto stručne opíšeme len niekoľko zaujímavejších aktivít. Jeden z maďarských historikov vyrukoval s hypotézou, že pápež Gregor VII. sa v listine Šalamunovi preriekol a že cisár Henrich III. do Ríma poslal len kopiju a snáď aj nejaké ďalšie insignie, ale že koruna ostala v Uhorsku. Tu je potrebné zdôrazniť, že pápež Gregor VII. už pred svojím zvolením za pápeža dlhé roky pôsobil vo vysokých funkciách na pápežskom dvore a je známy ako jeden z najvýznamnejších pápežov v dejinách cirkvi a bol povestný svojou pedantnosťou. Okrem toho, keby Štefanova koruna bola v Uhorsku, tak by kráľ Šalamun oponoval a ľahko usvedčil pápeža z nepravdy tým, že by štefanskú korunu jednoducho ukázal verejnosti. Nič také sa však nestalo a dnes nikto nepochybuje, že cisár Henrich III. Štefanovu korunu v roku 1044 alebo 1045 pápežskej stolici do Ríma skutočne vrátil.

Iní historici vystúpili zas s názorom, že tzv. latinská „časť koruny“ je totožná s pôvodnou korunou kráľa Štefana. To by však znamenalo, že Štefanova koruna musela byť uzavretou korunou. No takýto názor je v rozpore so základnými vedomostami o korunách. Na východe (Byzancia) uzavretú korunu mal len cisár. Kráľom a ostatnými hodnosťami prislúchala len otvorená koruna. Na západe okolo roku 1000 sa uzavretá koruna ešte ani nepoužívala. Prvá polouzavretú korunu mal cisár Konrád II. a bola zhotovená v roku 1028 (pridaním jedného arcusu). Preto pôvodná Štefanova koruna bola bezpochyby otvorená. Tieto argumenty nakoniec akceptovali aj maďarskí historici a čoskoro sa objavila hypotéza, že pôvodná Štefanova koruna bola otvorená a jej vzhlad mal byť nasledovný: Bola to čelienka (obruč), na jej prednej (čelnej) strane mal byť obraz zehnajúceho Krista a po bokoch obrázky všetkých 12 apoštolov, na každej strane po 6. Táto predstava, iniciovaná dvomi maďarskými historikmi, sa pokúsila vysvetliť (neúspešne) aj stratu chýbajúcich obrázov štyroch apoštolov a ako z členky (obrúče), jej pripavením na Gejzovu korunu, celá koruna nadobudla jej dnešnú podobu - uzavretej koruny. Autori tejto peknej myšlienky však urobili primitívnu chybu, neodmerali celkový obvod predpokladanej a nepoškodennej členky. Ukázalo sa, že obraz Krista, 8 + 4 apoštolov (aj s rámikmi), vydá spolu iba 46 centimetrový obvod, čo by sotva stačilo na korunu pre malé dieťa. Pre dospelého muža musíme počítať aspoň s 55 - 56 centimetrovým obvodom. A tak sa prišlo k poznatku, že horná časť terajšej koruny, tzv. „latinská časť“, ani vo forme otvorenej koruny (členky) nemohla byť korunou, ktorú od pápeža Silvestra II. dostal kráľ Štefan.

Časom sa o terajšej korune maďarská odborná i laická verejnosť dozvedela ďalšie skutočnosti. V roku 1880 Maďarská akadémia vied dala prehliadnúť svojim odborníkom terajšiu korunu. Medzi inými faktami odborníci zistili, že horná časť te-

rajšej koruny pôvodne ani nebola otvorenou či uzavretou Štefanovou korunou, ale čímisi iným - najpravdepodobnejšie nejakým krížom. Keď rozprestrieme tzv. latinskú časť koruny a ku spodnému ramenu pridáme v správnych rozmeroch obrázky štyroch chýbajúcich apoštolov (i s rámikmi), obdržime celkom pravidelný latinský kríž, a to v ideálnych proporciách. Pokiaľ horná časť terajšej koruny bola ozaj krížom, nevieme, čo to bol za kríž. Pravda, niektorí maďarskí historici ihneď vyrukovali s hypotézou, že to bol kríž sv. Štefana. Je pravda, že sv. Štefan od pápeža Silvestra II. apoštolský kríž dostal, ale jeho osud je neznámy a nezachoval sa ani opis toho kríža.. Navyiac, iní odborníci uvažujú o tom, že to mohol byť aj kríž inej proveniencie. Zatiaľ neexistuje žiadny dôkaz, že kríž použitý na terajšiu úpravu štefanskej koruny bol apoštolský kríž, ktorý sv. Štefan dostal od pápeža.

Záverom našej úvahy o pôvode hornej časti terajšej uhorskej koruny môžeme konštatovať, že horná časť terajšej uhorskej koruny nebola ani korunou sv. Štefana, ani inou korunou. V svetle uvedených skutočností sa žiada zdôrazniť, že nie je ničím odôvodnené písať a hovoriť, že terajšia uhorská koruna, označovaná ako „svätoštefanská“, vznikla spojením dvoch korún, lebo horná časť nikdy korunou nebola. Taktiež nie je vedecky odôvodnené, aby sme hornú časť tejto koruny označovali ako latinskú korunu.

Vytvorenie uzavretej koruny z praktických dôvodov sa vysvetľuje nasledovne: V Uhorsku neraz korunovali za kráľov malých chlapcov. Z nich najmladší (Ladislav Pohrobok) v čase korunovácie nemal ani 3 mesiace. Otvorená koruna malým chlapcom mohla pri korunovácií spadnúť až na plecica, čo okrem pobavenia prítomných pri korunovácií mohlo spôsobiť aj vážnejšie problémy.

Z opisu udalostí okolo terajšej uhorskej koruny už vieme, že táto koruna nemá nič spoločné s korunou, ktorú Štefan I. obdržal v roku 1000 od pápeža Silvestra II. Tá koruna sa, žiaľ, nezachovala. Zachoval sa však vyšitý obraz kráľa Štefana a jeho manželky Gizely, dcéry bavorského vojvodu Henricha II. na korunovačnom plášti. Korunovačný plášť je bezpochyby v spojení s osobou sv. Štefana. V priebehu roku 1031 Štefan a jeho manželka Gizela venovali stoličnobelehradskému prepoštvu bohoslužobné rúcho, ktoré bolo zhotovené z byzantského hodvábu. Rúcho bolo bohato vyšívane a boli na ňom vyšíte aj podoby darcov - teda kráľa Štefana a Gizely. Na koncii 12. storočia toto bohoslužobné rúcho bolo prerobené na korunovačný plášť, ktorý sa aj používal. Kráľ Štefan je na ňom zobrazený v plnej panovníckej paráde. V ľavej ruke drží ríšske jablko, v pravej kopiju a na hlave má korunu. Pri postave kráľa je vyšitý nápis: „Stephanus rex“. Koruna na hlave Štefana je širšia zlatá obruč (diadém), bohato zdobená drahokamami. Z hornej obruby obrúče vyčnievajú 3 štýlizované ľalie (jedna vpredu a po jednej na každej strane). Niektorí odborníci predpokladajú, že jedna ľalia bola i vzadu, čo vyšívka neznázornila.

Podľa maďarských historikov Kolomana Bendu a Erika Fügediho nie je nijaký dôvod pochybovať o pravosti a objektívne zobrazenia kráľa Štefana a jeho koruny na korunovačnom plášti. Žiada sa zdôrazniť, že to je jediné dobové zobrazenie Štefana a jeho koruny, ktoré sa zachovalo. Objektívitu zobrazenia Štefanovej koruny do určitej miery potvrdzuje aj skutočnosť, že aj iné kráľovské koruny, zhotovené na prelome prvého a druhého tisícročia, sú si veľmi podobné. Široká zlatá obruč, drahokamy a štýlizované ľalie boli v tom čase v móde.

Pre našu úpravu je najdôležitejšia skutočnosť, že Štefanova koruna a dnešná tzv. svätoštefanská koruna sa diametrálne líšia. Keďže je tomu tak, vnucuje sa otázka: prečo dnešná koruna, ktorá nemohla mať nič spoločné s korunou sv. Štefana, je stále označovaná ako svätoštefanská?

Na túto otázku pravdivo a objektívne

odpovedali dvaja maďarskí univerzitní profesori K. Benda a E. Fügedi na 30. a 31. strane svojho diela: „Tausend Jahre Stephanskron.“ Ich názor je nielen objektívny, ale aj šokujúci. Podľa uvedení autorov korone takého označenia treba hľadať vo viere maďarskej verejnosti, ktorá verila a stále verí, že terajšia koruna vystavená v parlamente patrila uhorskému kráľovi sv. Štefanovi. „Táto viera sa po stáročia vytrvalo upevňovala... Historikovi tu neostáva nič iné, ako to akceptovať (stotožniť sa s vierou maďarskej verejnosti - pozn. aut.); v tomto prípade nie je podstatné, či táto koruna ako predmet bola skutočne Štefanovou korunou, podstatná je viera všetkých (Maďarov - pozn. aut.), že ňou bola.“ V každom prípade je to svojský výklad historických dejov a dôkaz, že aj renomovaní maďarskí historici, v dôsledku falošného vlastenectva, prejavujú ochotu propagovať mytologizované a bludmi zaťažené maďarské dejiny.

Udalosti okolo Štefanovej, Gejzovej a okolo dnešnej koruny sa dajú lepšie pochopiť, keď aspoň čiastočne poznáme hektické udalosti štyroch desaťročí po smrti kráľa Štefana (1038 - 1077). Bilanciu tohto búrlivého obdobia vynikajúco sumarizoval snáď najlepších maďarský historik na arpadovskú dobu J. Pauler. V diele publikovanom v roku 1889 napísal: „Počas 39 rokov (od smrti Štefana do začiatku panovania sv. Ladislava) sa zmenil v Uhorsku panovník šesťkrát. Traja králi, keď do toho počítame aj Ondreja I., zomreli násilnou smrťou. Kráľ Belo sa vyhol násilnej smrti len tým, že ho vyhnaní ako Šalamuna, ktorý sa musel tri razy zachraňovať útekom. Spory v kráľovskej rodine deväťkrát privedli do Uhorska cudzie vojská - nemecké, české a poľské. Na tri roky sa Uhorsko stalo lenom Nemecka; päť uhorských kráľov sa ponížovalo a zobronilo u nemeckého kráľa. Vo vnútri krajiny bola úplne rozvrátená všeobecná bezpečnosť.“ K tomu treba doplniť, že došlo aj k deleniu kráľovstva a k dvom pohanským povstaniam, z ktorého prvé (Vata, 1046) ohňom a mečom ničilo všetko kresťanské, vraždilo biskupov a kňazov; páliť a búralo kostoly a povstalcia žiadali vrátiť krajinu do čias pohanstva.

Pohanstvo v búrlivom štyridsaťročii malo v Uhorsku tuhé životy vo všetkých vrstvách obyvateľstva. Prvé pohanské povstanie kulminovalo v roku 1046 a druhé v roku 1061. Pre veľkú výpovednú hodnotu a zaujímavosť uvediem požiadavky vzbúrencov, ktoré predložili kráľovi: „Dovoľ nám žiť podľa pohanského zvyku našich otcov; dovoľ nám biskupov ukameňovať, kňazom vyrvať črevá, duchovných zahrdúsiť a vyberačov desiatkov obesiť. Dovoľ nám kostoly zbúrať a zvony rozbiť. Dovoľ nám, aby namiesto kresťanskej viery sme mohli uctievať balvany.“

V opísanom búrlivom období sa v Uhorsku objavila aj ďalšia koruna, tzv. koruna Monomacha. O tom, kedy a ako sa tento byzantský diadém dostal do Uhorska, sú len domohy a hypotézy a stále ostáva záhadou. Uvediem o tejto korune základné údaje. V roku 1860 v Ivanke pri Nitre vyorali (vykopali) zlatý diadém, o ktorom sa pohodlne zistilo, že pochádza z Byzancie. Diadém je zložený z početných emailových obrázkov s nápismi v gréčtine. Na jednom obrázku je zobrazený cisár Konštantín Monomach (1042 - 1055) a na ďalších dvoch jeho spoluvládne Zoe a Teodóra. Niektorí maďarskí historici (napr. Bertényi a Gyápay) predpokladajú, že cisár Monomach poslal túto korunu ako dar uhorskému kráľovi Ondrejovi I. (1046 - 1060) v čase, keď sa Uhorsko na čas „vyzulo“ z nemeckého vazalstva. Súčasne to boli časy, keď uhorskí králi sa snažili mať a aj mali s Byzanciou veľmi priateľské vzťahy. Keďže koruna sv. Štefana v roku 1044 alebo v roku 1045 bola Svätej stolici vrátená do Ríma, niektorí historici nevyklúčujú, že Monomachova koruna bola použitá pri korunovácií Ondreja I. a snáď aj Belu I. (1060 - 1063) a Šalamuna (1063 - 1074).

Až do objavenia tejto koruny v roku

1860 sa o nej nič nevedelo, čo sa stalo základom rôznych hypotéz. Napr. bol vyslovený aj názor, že do Uhorska sa dostala až začiatkom 13. storočia v súvislosti so 4. križiackou výpravou (r. 1204), keď križiaci dobyli a vyplienili Konštantinopol a potom táto koruna ako korisť neznámym spôsobom „zablúdila“ do Uhorska. Nám sa zdá, že to bol cisárov dar pre korunováciu Ondreja I., prípadne aj Belu a Šalamuna.

Vôbec neprekvapuje, že za takej búrlivej situácie z obdobia rokov 1038 - 1077 sa prakticky nezachovali dokumenty o osudoch kráľovských korún.

Ako sme v úvode našej úvahy uviedli, od štefánskej koruny sa odvodzuje aj „svätoštefánska idea“, podľa ktorej „poslaním Maďarov je zjednotiť, civilizovať a viesť Nemaďarov žijúcich v Karpatскеj kotline, lebo tieto druhoradé národy nie sú schopné samostatného pokroku.“ To je problém, ktorý si zaslúži samostatnú prácu. Tu uvediem len stručné základné stanovisko. Už v 19. storočí „otec nemeckej historiografie“ Leopold von Ranke (1795 - 1886) napísal: „Od Boha sú všetky národy rovnako vzdialené.“ Pre Rankeho bola Európa nadradená národom, pravda, za presne stanovených a dodržiavaných podmienok. Na prelome 19. a 20. storočia, v rokoch 1880 - 1910 (teda za 30 rokov), podľa maďarských štatistik bolo v dôsledku oficiálnej a štátom riadenej maďarizácie pomaďarčených 700 000 Židov, 600 000 Nemcov, 400 000 Slovákov, 100 000 Rumunov, 100 000 Srbov, Chorvátov a Slovincov a 100 000 osôb iného pôvodu. To znamená, že za púhych 30 rokov bolo pomaďarčených 2 milióny Nemaďarov. Niektorí historici udávajú aj podstatne vyššie čísla.

Pýtam sa, je to v súlade so svätoštefánskou ideou a s odkazom sv. Štefana: „Jednoязыková a jednozvuková krajina je slabá a krehká.“ (!)

Každý čitateľ tohto článku asi súhlasí, že takéto činy (násilná maďarizácia) sú v rozpore ako s literou, tak i duchom svätoštefánskej idey i odkazom sv. Štefana. Ja však súhlasím aj s názorom maďarského historika G. Gratz, že „realizmus nikdy nebol silnou stránkou politického a ideového sveta Maďarov“. Dokazuje to i kultové uctievanie personifikovanej „svätej svätoštefánskej koruny“, ktorú sv. Štefan ani len nevidel. Žiaľ, v Maďarsku stále pretrvávajú ochota propagovať mytologizované maďarské dejiny a ich svojský výklad.

Kde je teda koruna, ktorou bol Štefan I. korunovaný? Nevieme! S určitostí však môžeme vyhlásiť, že to nie je koruna, ktorá je vystavená v maďarskom parlamente a označovaná ako svätoštefánska. S určitostí tiež môžeme vyhlásiť, že korunu, ktorou bol Štefan I. korunovaný, ukoristil v roku 1044 Henrich III. a vrátil ju do Ríma. Čo sa s ňou ďalej stalo, nevieme. Koruna vystavená v parlamente, neprávom označená ako svätoštefánska, je korunou Gejzu I., ktorú dostal od byzantského cisára a ktorú začiatkom 13. storočia upravili do terajšej podoby.

LITERATÚRA:

Benda K., Fügedi E.: Tausend Jahre Stephanskronen, Budapest 1989.

Bertényi L., Gyápay G.: Magyarország rövid története, Budapest 1999.

Glatz F. (editor): A magyarok krónikája, Officina Nova 1996.

Gratz G.: A dualizmus kora, Budapest 1992 (1 - 2. sv.).

Ipolyi A.: A magyar szent korona és a koronázási jelvények, Budapest 1886.

Lendvai P.: Die Ungarn, Muenchen 1999.

Marsina R.: Legendy stredovekého Slovenska, Nitra 1997.

Moravcsik: A magyar szent korona a filológia és történeti - kutatások megvilágításában Szent István Emlékkönyv 1938.

Pauler Gy.: A magyar nemzet története az Árpád házi királyok alatt. Budapest 1893.

Romsics I. (editor): Mítoszok, legendák, tévhitek a 20 századi magyar történelemről, Budapest 2002.

EDITA TARABČÁKOVÁ

Rozhovor k 69. výročiu vzniku 1. Slovenskej republiky

- Ako ste sa dostali k práci na pamätníku dr. Jozefa Tisa a Andreja Hlinku?

STANISLAV MÁJEK: - V roku 1997 Mestská časť Bratislava - Ružinov premenovala ružinovský park po Andrejovi Hlinkovi. Obyvatelia tejto časti k 60. výročiu jeho úmrtia, teda v roku 1998 umiestnili na zem malú tabuľku s jeho menom. Pri 140. výročí narodenia A. Hlinku sme sa s priateľom zo Spoločnosti Andreja Hlinku M. Šuranom rozhodli postaviť tomuto veľikánovi dôstojný pomník. Podobná situácia bola aj v prípade prezidenta Prvej Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisa, na hrobe ktorého bol skromný náhrobok, ktorý v mene belgických Slovákov dal urobiť pán Polák. Keďže som povolaním architekt, podujal som sa na ideové a výtvarné riešenie pomníka i pamätníka. Bustu A. Hlinku vytvoril sochár Teodor Baník, priateľ zosnulého A. Dubčeka. Pomník bol slávnostne odhalený v deň 60. výročia popravky prezidenta Tisa 18. apríla 2007 a pamätník v deň 69. výročia prinesenia Pittsburskej dohody na Slovensko 5. júna 2007, a to za účasti pána prezidenta I. Gašparoviča, ministra kultúry, podpredsedníčky Národnej rady, poslancov, starostu MČ Ružinov a občanov z celého Slovenska. Som veľmi rád, že NR SR prijala zákon o zásluhách A. Hlinku, lebo si to plne zaslúžil.

- Podarilo sa už s istotou určiť, kde je Tisov hrob? V akom štádiu je pátranie?

STANISLAV MÁJEK: - Pred prácami na základoch pomníka a po vybavení príslušných formalít, uskutočnila sa exhumácia telesných pozostatkov Dr. J. Tisa, ktorej som sa osobne zúčastnil. Komunisti dlho zámerne šíрили fámy o spopolnení pozostatkov. O pravosti hrobu som bol presvedčený odvtedy, čo P. Čarnogurský zverejnil informáciu prokurátora A. Rašlu, že telo sa nachádza na Martinskom cintoríne a s veľkou presnosťou popísal miesto hrobu. Keď som dostal fotokópiu z pohrebnej knihy, v ktorej je uvedené, že v hrobe č. 183 bol pochovaný 19. 4. 1947 Dr. Tiso Jozef - dekan, farár, čo bolo za totality páskou prelepené, nadošiel som takmer istotu. To sa potvrdilo pri exhumácii, keď sme našli osobné predmety nebohého - okuliare v puzdre, zvyšky ruženca, topánky, ktoré nosil pri procese, i zachovaný kolárík z zvyšok štóly, ktoré mu vložil pochovávajúci kňaz Jozef Stašo pri pohrebe do truhly.

- Ako hodnotíte osobnosť Dr. Tisa? Rozhodol sa správne, keď presvedčil snem o nevyhnutnosti osamostatnenia Slovenska? Aká bola jeho zodpovednosť za negatíva a pozitíva ďalšieho vývoja Slovenského štátu?

STANISLAV MÁJEK: - Každý kultúrny národ si váži svoje významné osobnosti, ktoré sa v ťažkých časoch zaslúžili o jeho záchranu a povznesenie. Za takú osobnosť považujem i prezidenta Dr. J. Tisa. Treba ho posudzovať v kontexte doby, vývoja situácie v Európe, keď prišlo k anexii Rakúska, k Mnichovskému diktátu a Viedenskej arbitráži, keď sa Hitlerovi klaňali poli-

Pracovník TASR Daniel Forgács dňa 15. 3. 2008 písomne požiadal Stanislava Májeka o rozhovor na uvedenú tému, ktorého len časť bola uverejnená na internetovej stránke TASR. Preto uverejňujeme jeho plné znenie.

ti v celej Európe. V čase, keď Slovensku hrozilo rozdelenie, vtedy sa podujal na ťažké rokovanie s Hitlerom, kde si zachoval svoju dôstojnosť a nepodľahol neuváženému nátlaku na neústavný krok. Poslancov slovenského snemu nemusel presvedčať, rozhodnutie zvolil si samostatnosť bola najzodpovednejšie. O tom dnes už nikto triezvo uvažujúci nepochybuje. Tiso počítal so samostatnosťou vtedy, keď Slovensko bude lepšie na ňu pripravené. Udalosti okolo 14. marca 1938 len urýchlili vývoj k samostatnosti, ktorý sa tiahol ako zlatá niť od čias Ludovíta Štúra. Vyhlásenie samostatnosti v Sneme bolo spontánne a iba hŕstka čechoslovákov mlčala. Aj dnes ronia slzy už len niektorí historici zo SAV, ktorí verne prislúhovali komunistickému režimu. Slovensko bolo počas vojny relatívne oázou pokoja, hospodárskeho a kultúrneho i vedeckého rozvoja, kde vysokým tempom napredovalo školstvo, zdravotníctvo, riešili sa sociálne otázky atď. Na tom majú zásluhu mnohé osobnosti národohospodárov, vzdelancov a pracovité ruky všetkých občanov, ktorí nový štát uvítali. Prezident všetko pozitívne podporoval a mnohí o tom vydali svedectvo. Spomeniem napr. ministrov Medrického, Pružinského, Siváka, Stanu, Hrnčára, Karvaša, Zaťku a mnohých ďalších. A tieto úspechy sa dosiahli za krátkeho šesťročného trvania, a to počas vojnových rokov. Ešte by som zdôraznil, že tu vládla zodpovednosť a vysoká morálka.

- Bol Slovenský štát prvým štátnym útvarem Slovákov (všetky právne akty, ktoré viedli k jeho vytvoreniu, boli neskôr anulované)? Nakolko bol tento štát autonómny a suverénny (s Nemeckom mal zmluvu o ochrane)?

STANISLAV MÁJEK: - Prvá Slovenská republika bola po Veľkej Morave prvým novodobým samostatným štátom Slovákov. Z predchádzajúcej ČSR prevzala štátne zriadenie - prezidenta, parlament, vládu a súdnu moc. Slovenská republika v tom čase bola taká ako iné štáty v Európe. Dnes už aj historici hovoria, že nebola fašistická, ale bola do istej miery autoritatívna, čo bolo za danej situácie prirodzené. Uznanie ju 37 štátov z päťdesiatich. Vzhľadom na Ochrannú zmluvu s Nemeckom nebola úplne suverénna, ale bolo to oveľa lepšie ako protektorát. O zániku slovenskej štátnosti nerozhodol ani Snem, ani občania, ale rozhodol o tom Beneš so Stalinom v Moskve 12. decembra 1943, keď podpísal československo - sovietskou zmluvu a zavliekol tým ČSR do sféry vplyvu komunistického Sovietskeho zväzu. Terajší prezident I. Gašparovič v rozhovore pre Hospodárske noviny z 22. januára 2007 okrem iného povedal, že „na slovenský štát sa nedá pozeráť len negatívne, lebo ak by nebol slovenský štát, možno by dnes nebolo ani Slo-

vensko“, a ďalší z tvorcov tohto štátu povedal, že „bez 14. marca 1939 by nebol ani 1. január 1993“.

- Bolo SNP slovenské, bolo národné a bolo to povstanie? Aký bol prínos SNP pre slovenský národ?

STANISLAV MÁJEK: - Aké bolo povstanie z roku 1944, ktoré neskôr dostalo názov SNP, je téma veľmi široká. Kto chce poznať, aké to bolo povstanie, mal by si prečítať okolo 700 strán knihy V. Prečana - Dokumenty SNP. Po porážke Nemcov pri Stalingrade a Kursku už sa vedelo, že Nemci vojnu prehrajú. Tomu sa prispôbovali aj niektorí slovenskí dôstojníci. Zodpovední velitelia slovenskej armády, predovšetkým gen. Malár, uvažovali o vojenskom prevrate v čase, keď sa ČA rozhodne prekročiť Karpaty. Bol však za zachovanie slovenskej štátnosti. O tom hovoril i s prezidentom. Prišlo však k predčasnému povstaniu, ktoré vyvolali partizáni a čechoslováci pod vplyvom Beneša. Po mnohých vraždách najmä občanov nemeckej národnosti a hlavne diplomatickej misie v Martine, kde boli aj ženy i deti, Nemci zasiahli a Slovensko sa stalo vojnovým územím. Povstanie bolo potlačené za necelé 2 mesiace. Škody boli na životoch i materiálne obrovské. Uvediem niekoľko pohľadov na povstanie. Historik J. Jablonický sa vyjadril, že povstanie svoje ciele nesplnilo. Gustáv Husák v hlásení do Moskvy napísal, že „Povstanie nevzniklo v momente pre nás priaznivom, jeho termín nám bol nanútený Nemcami a partizánmi.“ Historik L. Lipták napísal: „Z historického odstupe je zrejme, že Tiso Nemcov na Slovensko nezaviedol, nemecké vojská by k nám boli vtrhli a zaútočili na povstanie tak, či tak.“ Účastník povstania Roman Kaliský napísal: „Vyvrátili sme svoj vlastný štát, ktorý nebol iba fašistickým, ale aj slovenským ...Keby Slováci neboli prstom pohli, toto všetko by sa bolo stalo aj bez nich a Slovensko by bolo do republiky jednoducho začlenené ...Preto je nám dnes aj oveľa jasnejšie, o čo v povstaní vlastne predovšetkým išlo a o čo komu išlo okolo povstania.“ Teda komunistom a čechoslovákom predovšetkým o získanie moci a výhodných korýt. Prínos povstania možno vidieť v tom, že sme sa zaradili medzi „víťazov“ a boli nám vrátené zabrané územia Maďarmi.

- Akú osobnú zodpovednosť nesie Dr. Tiso za smrť viac ako 60 tisíc slovenských Židov?

STANISLAV MÁJEK: - Takzvaná židovská otázka, ako píše historik I. Kamenec, čakala na nejaké riešenie. Dnes vieme, že to, ktoré sa uskutočnilo na nátlak Nemcov, bolo nesprávne a tragické. G. Medrický napísal, že to bola čierna škvrna na čistom štíte Slovenskej republiky. Bola to však tragédia nielen Európy, ale i celého sveta,

vrátane bohatých súperov Židov, ktorí celú situáciu podcenili a nepomáhali, keď mohli. Napísali o tom mnohí židovskí činitelia tej doby. Ale aj vtedy sa prezident Tiso zachoval čestne. Bol proti svojvoľnému, hrubému riešeniu židovskej otázky, neinicioval žiadny protizidovský zákon, bol proti vládnym nariadeniam V. Tuku, bol proti deportáciám, ktoré sa uskutočnili na nemecký nátlak, v hojnej miere udeľoval výnimky, podporoval udeľovanie ministerských výnimiek, zabránil niekoľkým chystaným transportom. Aj jeho zásluhou boli už v lete 1942 transporty zastavené. Transporty po potlačení povstania sa udiali v plnej ríži Nemcov, a to aj napriek protestu vlády. Čomu nemohol zabrániť, za to nenesie zodpovednosť ani vinu. Jasne sa o tom vyjadril jeho predstavený arcibiskup dr. Karol Kmeťko vo svojej svedeckej výpovedi. Keď sa chcel vzdať svojho úradu, prosili ho, aby neodstúpil, a to vrátane komunistov a Židov. Oprávnená je otázka, kto by v tej situácii urobil viac?!

- Ako hodnotíte proces s dr. Tisom a následný rozsudok smrti? Bol adekvátny (ak nie, prečo)?

STANISLAV MÁJEK: - Súdny proces s Dr. J. Tisom sa konal v dňoch 2. 12. 1946 - 15. 4. 1947. Nesúdil ho normálny trestný súd, ale politický Národný súd, ktorý ako nástroj politickej retribúcie nesledoval právo a spravodlivosť, ale politickú pomstu. Rozsudok bol stanovený skôr, ako sa proces začal, čím bola porušená sudcovská nezávislosť.

Národným súdom bol odsúdený na základe nariadenia nevolenej povojnovej národnej rady č. 33/1945 Zb. nar. SNR z 15. mája 1945 o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov, platnosť ktorého je tým spochybnená. Mimoriadna zákonná úprava bola v rozpore s platnou procesnou právnou a hmotnou právnou jurisdikciou. Okrem zaujatosti súdu použila sa retroaktivita, neboli pripustené svedectvá v prospech obžalovaného, súd zamietol jeho práva, boli vylúčené opravné prostriedky a bolo zavedené urýchlené vykonanie rozsudku.

Dokázalo sa, že Dr. J. Tiso nikdy nebol na listine vojnových zločincov. Tým, že boli porušené základné právne normy, bol rozsudok protiprávny. Z trestnoprávneho hľadiska nemal vinu na činoch, z ktorých bol obžalovaný. Toto priznal aj sám jeho prokurátor Dr. A. Rašla, ktorý v knihe Proces s dr. J. Tisom - spomienky, na s. 34, uvádza, že tieto činy boli „nepodstatné“ a „v konečnej verzii obžaloby ostalo množstvo dubióznych skutkov“, ktoré sám obžalovaný vyvrátil.

Vynesený a vykonaný rozsudok mal dôležitý politický aspekt. V procese sa v súhre stretol motív český a komunistický. Beneš chcel v osobe Dr. J. Tisa potrestať a ponižiť Slovákov za to, že vyhlásili svoju politickú nezávislosť a komunisti chceli v Tisovi mravne a politicky diskvalifikovať slovenský katolicizmus.

Dr. Jozef Tiso sa stal symbolom slovenskej štátnosti, a to je trňom v oku i jeho dnešných odporcov.

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky

Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnícka 41, 841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

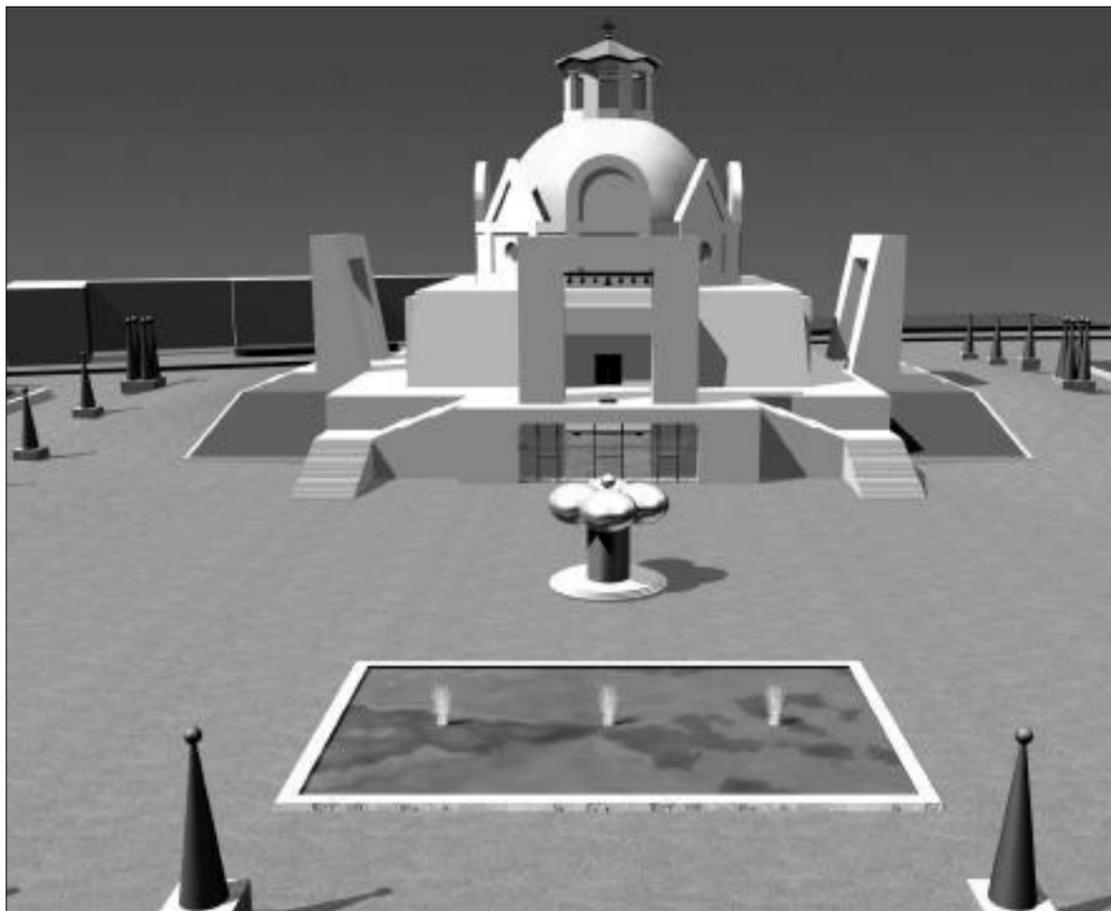
Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Krížka. - Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje

Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo 1810/97. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Zúčastnil som sa jednej veľkej slávnosti v bratislavskom katólickom kostole, ktorý bol nedávno postavený a bol som nemilo prekvapený jeho výzdobou. Trochu rozladený vzal som do rúk knihu „Histoire de l'art, vydanú roku 1973 vo Francúzsku, a obdivoval som prekrásne chrámy, baptistériá, celé kláštory západnej Európy z počiatkov kresťanstva. Zastavil som sa pri stati „Zlatý vek byzantského umenia“. V úvodných slovách autor hovorí, že cisár Konštantín Veľký chcel dať Byzantu novú mladost' tým, že ho začal stavať ako nový Rím, lebo starý Rím cisári začali už opúšťať a hľadali nové sídla, napr. Nikomédiu, Split, Ravenu. Jeho výber sídla sa zastavil na dedinke Byzant, a to pre jej strategickú polohu a pre blízkosť mramorových lomov. Vystaval teda kompletne mesto s vodovodom a všetkým príslušenstvom ako aj obrannými múrmi v blízkosti výborného prístavu, nazvaného Zlatý roh. Hlavná cesta viedla od západu až po centrálné námestie, ktoré nazval Augusteion. Hlavnú cestu vrúbili kolonády a arkády a s nimi spojené obchodíky so zlatom, korením, banky a pod.

Najväčší skvost Byzantu vybudoval až cisár Justinián v rokoch 532 - 537, a to chrám Božej Múdrosti (Hagia Sophia), ktorý zvonku vyzeral jednoducho s viacerými kupolami, ale vo vnútri chrámu sa sústreďovalo bohatstvo celej východnej ríše. Nešetrili zlatom, striebrom, mramorom, drahými kameňmi, veď len samotný oltár zo striebra vážil 40 tisíc libier.

Chrám Božej Múdrosti sa stal prototypom pre mnohé ďalšie chrámy a stavby. Mnohé veľké i menšie mocnárstva nasledovali tento príklad a budovali chrámy Božej múdrosti vo svojich hlav-

Návrh chrámu Božej Múdrosti

Teraz je čas

V ďalšom podáva M. Klimčák svoj návrh podrobnejšie.

Návrh na výstavbu Národného pamätníka, ktorý bude pozostávať z chrámu Božej Múdrosti, z Hrobu neznámeho vojaka a z Kongresovej haly, na námestí Slobody v Bratislave:

Chrám je situačne umiestnený na strednej osi vrchnej časti námestia. Námestie obklopuje na východnej strane budova Ministerstva spojov a dopravy, na severnej strane budova Vlády SR, na západnej strane budova Architektonickej fakulty Technickej univerzity a na južnej strane budova Strojnickej fakulty Technickej univerzity.

Samotná budova chrámu je zostavená zo štyroch základných archetypov, čiže nemenných symbolov, ako je štvorec, kruh, rovnostranný trojuholník a kríž. Rozmery chrámu vychádzajú zo symbolického čísla 7 a jeho násobku.

Pohľad do interiéru

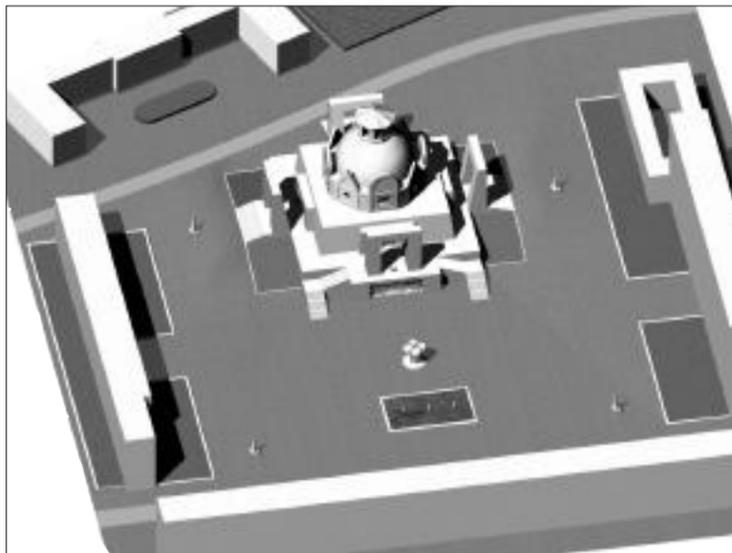
ných mestách. Spomeniem len Sóniu v Bulharsku, Kyjev na Ukrajine a niekoľko väčších ruských miest. Aj na Slovensku sme postavili chrám Božej Múdrosti, ale len v malom východoslovenskom mestečku. Myslím si, že je čas, keď sa nebudeme odvolávať len na naše kresťanské základy, ale dokážeme aj v Bratislave vybudovať monument, ktorý dokáže, že sme kresťania aj skutkami.

Mali sme veľkých umelcov, spomeniem len Pavla z Levoče. Vedeli sme mu dať do rúk iba drevo namiesto mramoru, slonoviny, zlata a striebra, hoci sa na našom území ťažilo najviac zlata v Európe.

A preto ma neprekvapil úmysel akad. Maliara Mikuláša Klimčáka, ktorý už pred niekoľkými rokmi navrhol vybudovať podobný chrám Božej Múdrosti v Bratislave. Ale jeho návrh kdesi zapadol.

S úmyslom oživiť tento návrh uvádzam jeho vlastné myšlienky. Postavme chrám Božej Múdrosti v Bratislave, v srdci Európy.

Hlavnou ideou postavenia tohto chrámu je myšlienka: „Aby všetci jedno boli, v duchu, viere, pravde a láske. Aby sa svet a Európa sústreďili na tieto základné zákony mierového spoluzitia národov. Chceme, aby tento chrám bol našou Národnou svätynou, v ktorej chceme vyjadriť našu vďaku všemohúcemu Hospodínovi za dar viery, ktorú nám zvestovali solúnski bratia sv. Cyril a Metod ešte v 9. storočí. Takisto chceme v tomto chráme d'akovať za bohaté duchovné dedičstvo, ktoré sme dostali a budeme d'a-

Návrh chrámu Božej Múdrosti, letecký pohľad

lej dostávať. Chceme, aby k nám prichádzali národy z východu a západu, tiež zo severu a juhu, aby sme sa odtiaľ lepšie spoznávali a sústreďovali sa na pestovanie kultúry, umenia a medziľudských vzťahov viac, ako na brúsenie mečov a na pestovanie nenávisťi medzi ľuďmi. Chceme, aby tento chrám bol prameňom svetla viery, pravdy a ľudského porozumenia medzi národmi, a to pre nás i pre budúce pokolenia.

Vyzývame vás všetkých, budujme spoločne tento chrám, vaše mená budú zapísané v Knihe večného života.

Spodná časť chrámu je štvorcového pôdorysu o rozmeroch 70 x 70 m. V tejto časti sa nachádza kongresová hala kruhového pôdorysu o priemere 28 m a vnútornej výšky 7 m. Po obvodnej východnej, severnej a západnej strany sa nachádzajú kabinety, relaxačné priestory, čítareň, kaviareň, reštaurácia a sociálne zariadenia.

Na južnej strane štvorca je vstupná predsieň. Po oboch stranách sa nachádzajú priestory pre čestnú stráž pri Hrobe neznámeho vojaka, ktorý sa nachádza pod južnou bránou na hornej plošine a

Na spodnej štvorcovej časti sa nachádza základná plocha samotného chrámu, na ktorú môžeme vystúpiť zo všetkých štyroch svetových strán. Pri vstupe na tieto plochy sa nachádzajú štyri brány, ktoré sú zároveň aj zvonicami, zvolávajúcimi národy zo štyroch strán sveta. Na južnej strane chrámu, pod bránou, ktorá sa otvára do námestia, sa nachádza Hrob neznámeho vojaka, kde plápolá večné svetlo. Pri hrobe stojí čestná stráž, ktorá má základný priestor dole pri vstupe do predsiene kongresovej haly

Na hornej základni 70 x 70 m v prostriedku sa nachádza samotný chrám o rozmeroch 49 x 49 x 49 m. Vstup do chrámu je z troch strán, západnej, severnej a južnej. Na východnej strane sa nachádza svätynia. Po vertikálnej línii je chrám zložený zo štyroch geometrických útvarov: základný je štvorec, vstupná časť. Nadstavba je šesťnásťuholník s ôsmimi oknami a štípmi, ukončenými v tvare polkruhu a trojuholníka striedavo. V týchto štítoch sa nachádzajú mozaiky. Dohromady vytvárajú podobu kráľovskej koruny. Tretia časť je kupola v tvare pologule, nad ktorou je štvrtá časť, a to svetlák - lucerna, ktorá má tiež pôdorys šesťnásťuholníka s oknami. Vnútri na strope svetlíka je ikona Pantokratora. Lucerna má hviezdicovo prelamanú striešku v tvare mierneho ihlanu, ukončeného krížom na zemeguli, vo výške 49 m.

V interiéri sa nachádzajú štyri galérie nad sebou. Prvé dve sú prístupné pre verejnosť, ďalšie dve slúžia na osvetlenie a vzduchotechniku.

Symboly: v kupole Pantokrator, štyria evanjelisti, zástavy rôznych národov, Cyril a Metod, vládari 9. storočia.

Pohľad do kupoly

pre bezpečnostné zbory, ktoré monitorujú celé námestie.

Z predsiene vstúpime do predsálie, ktoré obklopuje ako foyer kruhovú strednú časť kongresovej haly. Na južnej strane predsálie po oboch stranách sa nachádzajú schody vedúce na poschodie, na ktorom je galéria s pohľadom do kruhovej časti kongresovej siene. Po troch stranách štvorca sa nachádzajú klubovne a výstavné priestory. Pod schodišťami sú umiestnené šatne, na východnej strane vstupného podlažia je schodište do podzemnej časti, kde je kaplnka, hrobka, mauzóleum.

Áno, teraz je čas na takúto výstavbu. Bratislava, hlavné mesto Slovenska, sa stáva sídlom arcibiskupa rímskokatolíckej cirkvi, metropolitu. Tak ako sa pýšime Dunajom a jeho mostami, tak by sme sa mohli pýšiť aj veľkolepou budovou chrámu Božej Múdrosti. V neposlednom rade sa Bratislava stala aj sídlom gréckokatolíckeho biskupa a je sídlom luteránskeho biskupa. Chrám Božej Múdrosti by mohol teda slúžiť všetkým trom najdôležitejším kresťanským vyznaniam.

M. SLANINKA

Návrh chrámu Božej Múdrosti, pohľad na zvonicu